

Limburgs Natuurprogramma 2023-2030

Voor mens en dier

www.limburg.nl

provincie limburg

Limburgs Natuurprogramma 2023-2030

Voor mens en dier

December 2022

Inhoud

Samenvatting	9
1 Inleiding	13
1.1. Aanleiding, doelstelling en afbakening	14
1.2. Participatie	16
1.3. Leeswijzer	
16	16
2 Kaders voor het natuurbeleid	19
2.1. Taken en rollen van de Provincie in het natuurbeleid	20
2.2. Nieuwe Europese beleidskaders	23
2.3. Nieuw nationaal beleid	25
2.3.1. Ruimtelijk beleid / Nationale omgevingsvisie	25
2.3.2. Nationaal natuurbeleid	25
2.3.3. Nationaal Programma Landelijk gebied	27
2.4. Conclusie	28
3 Staat van de natuur	31
3.1. De actuele staat van de natuur	32
3.2. Drukfactoren op de natuur	37
3.3. Conclusie	39
4 Evaluatie en actuele inzichten	41
4.1. Reflectie op de resultaten van de Natuurvisie Limburg 2016.	42
4.2. Evaluatie nationaal natuurbeleid	43
4.3. Actuele inzichten ten aanzien van de waarde van natuur	46
4.3.1. Ecosysteemdiensten	46
4.3.2. Aantrekkelijk woon- en verblijfsomgeving	47
4.3.3. De waarde van natuur voor gezondheid en welbevinden	46
4.4. Conclusie	48
5 Centrale doelstelling en keuze voor drie programmalijnen	51
5.1. Doelstelling	52
5.2. Een keuze voor drie programmalijnen	53
6 Uitwerking van de drie programmalijnen	55
6.1. Programmalijn: Robuuste Natuur	56
6.1.1. Natuurnetwerk Limburg (inclusief ontwikkelopgave)	57
6.1.2. Natura 2000-gebieden	61
6.1.3. Verbonden en robuuste natuur	62
6.1.4. Systeemherstel	64
6.1.5. Natuurbeheer	66
6.1.6. Samen sterk met de burens	67
6.1.7. Bossen	69
6.1.8. Actieve en passieve soortenbescherming	70
6.1.9. Faunabeheer	73
6.1.10. Invasieve exoten	77

6.2.	Programmalijn: Limburg natuurinclusief	78
6.2.1.	Natuurinclusief het nieuwe normaal	79
6.2.2.	Versterken samenhang met andere beleidsprogramma's en sectoren	81
6.2.3.	Natuurinclusief wegbeheer en wegaanleg van provinciale wegen	83
6.2.4.	Versterken samenwerking met andere overheden	83
6.2.5.	Natuurinclusiviteit in het landelijk gebied	84
6.2.6.	Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren	85
6.3.	Programmalijn: Limburgers voor groen	87
6.3.1.	Stimuleren vergroening van de wijken	89
6.3.2.	Ondersteuning groene vrijwilligers	89
6.3.3.	Nieuwe financieringsbronnen burgers en private partners	90
7	Randvoorwaarden voor adequate uitvoering	93
7.1.	Financiering	94
7.2.	Monitoring	94
7.3.	Organisatie van de uitvoering	95
	Bijlagen	97
8.1.	Bijlage 1: Ontwikkelingen in aanliggende beleidsterreinen	98
8.2.	Bijlage 2: Participatie/terugblik op werksessie	101

Samenvatting

Het uitvoeren van het natuurbeleid is een wettelijke taak van de provincie, die is vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In deze wet zijn de verantwoordelijkheden voor natuurbehoud en herstel bij de provincies belegd.

In de Provinciale Omgevingsvisie Limburg 2021 (POVI) (die in oktober 2021 is vastgesteld) hebben Provinciale Staten de kaders vastgelegd voor de verbreding van het natuurbeleid (ten opzichte van de Natuurvisie 2016) en de volgende provinciale belangen benoemd:

- Het in stand houden en waar mogelijk versterken van de biodiversiteit;
- Het realiseren van een robuust natuur-, bos-, en waternetwerk en een groen dooraderd landelijk gebied;
- De maatschappelijke verankering en beleefbaarheid van natuur.

Met de uitvoering van het huidige natuurbeleid zien we op onderdelen een stabilisatie van de daling van beschermde soorten binnen en buiten beschermde gebieden. Behoud en verder herstel van deze waarden wordt echter nog steeds bedreigd door drukfactoren (ongunstige kwaliteit van bodem, lucht en water), versnippering en beperkte omvang van het huidige natuurareaal. Tegelijkertijd is er sprake van voortdurende afname van algemene soorten in het buitengebied en in het stedelijk gebied.

Nieuwe inzichten uit de nationale beleidsontwikkeling, waaronder een evaluatie door de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, aangevuld met ervaringen in de provincie Limburg leiden tot de conclusie dat de huidige basis voor het natuurbeleid te smal is, dat de natuur buiten de natuurgebieden onder druk staat en dat de natuur binnen natuurgebieden door drukfactoren niet verder kan herstellen. Ecosystemen dienen meer als geheel gezien te worden (ook buiten het Natuurnetwerk) en gebiedsgericht in balans te worden gebracht; ook de verbinding tussen ecosystemen is belangrijk voor de biodiversiteit. De kwetsbare waarden dienen beter beschermd te worden. Het natuurbeleid kan efficiënter en doelgerichter worden, onder meer door drukfactoren aan te pakken en mee te liften op kansen die zich voordoen. Geconstateerd wordt dat er grote opgaven en kansen liggen om natuurdoelen op nieuwe wijzen te realiseren, omdat natuurlijke oplossingen bijdragen aan belangrijke maatschappelijke opgaven (de natuur levert ecosysteemdiensten als schoon water, lucht en gezonde bodem), of simpelweg omdat mensen om uiteenlopende redenen de waarde van natuur zien en deze wil ondersteunen. Inzet op functiemenging en nature-based-solutions en een bredere basis voor het natuurbeleid (bij andere overheden, andere sectoren en bij burgers) bieden kansen.

Het Rijk is ambitieus en bereid tot meer regie en investeringen in het landelijk gebied. Met het landelijke Programma Natuur en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) creëert het Rijk randvoorwaarden voor verbreding en intensivering van het beleid voor natuurbehoud en –herstel en de financiering daarvan. Via het benoemen van provinciale doelen, inrichten van fondsen en bemensing van het NPLG neemt het Rijk meer regie.

Met de Agenda Natuurinclusief zet het Rijk samen met de provincies in Nederland ook een koers uit naar een natuurinclusieve samenleving. Dat doen we als overheden, bedrijven, instellingen en burgers samen. Op de Natuurtop 2022 hebben de provincies in IPO-verband de Natuurinclusieve Agenda vastgesteld en besloten deze tot uitvoering te brengen. Een natuurinclusieve samenleving wil zeggen dat we in alle delen van de samenleving schade aan natuur voorkomen én de mogelijkheden van natuur benutten. Want een gezonde, levende bodem zorgt voor stabiele oogsten op lange termijn, groen in de stad voorkomt wateroverlast en hittestress, nu en in de toekomst. En met meer natuur leggen we CO2 vast in plaats van deze uit te stoten.

Het Natuurprogramma staat niet op zichzelf; ook andere programma's, zoals onder andere het Programma Landschap en de Limburgse aanpak Bossen, richten zich op beleidsdoelen in het landelijk gebied. Om de verbinding tussen de verschillende programma's aan te kunnen geven, is er een gezamenlijk rode draad overeengekomen, langs de lijn van de 4 B's: behoud, bevorderen, beheer en beleving.

Centraal in het provinciale natuurbeleid staat behoud en versterking van de biodiversiteit in een natuurinclusieve samenleving. In het licht van de geconstateerde beleidsontwikkelingen en leerpunten wordt ingezet op drie programmalijnen die voortbouwen op het gevoerde natuurbeleid en deze versterken, verbreden en doelgerichter en efficiënter maken. We streven ernaar om burgers en andere partijen deelgenoot te maken in het bereiken van natuurdoelen. Ons college en de colleges in de diverse gemeenten krijgen ruimte om hun eigen prioriteiten, accenten en financiële speelruimte te bepalen. De drie lijnen die onze provincie in de gelegenheid stellen een breder scala van rollen te laten zien zijn:

1. **Robuuste Natuur:** robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd
Hoofddoel 'behoud & beheer': Natuurnetwerk Limburg ingericht, verbonden, beschermd en beheerd.
2. **Limburg Natuurinclusief:** natuur verweven in andere sectoren
Hoofddoel 'bevorderen': Biodiversiteit stimuleren in alle maatschappelijke sectoren, economische en ruimtelijke afwegingen en ontwikkelingen.
3. **Limburgers voor Groen:** natuur verbonden met de samenleving
Hoofddoel 'beleving': Stimuleren en faciliteren van de beleving, acceptatie, verwondering en waardering van natuur lokaal (dicht bij huis).

Alle programmalijnen vragen nauwe samenwerking met onze partners. Programmalijn 1 is een voortzetting van ons vigerend beleid met extra aandacht voor realisatie en systeemherstel. De programmalijnen 2 en 3 zijn nieuwe programmalijnen die we samen met onze partners en onze inwoners verder vorm gaan geven. We kijken daarbij goed naar waar we van toegevoegde waarde kunnen zijn. Onze rol en de inzet van onze beschikbare instrumenten zullen we hierop afstemmen.

Voorliggend Natuurprogramma is kaderend van aard. Het vormt daarmee tevens input voor het inspelen op kansen die zich aandienen naar aanleiding van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden de accenten die hieruit voortvloeien vertaald in een integraal uitvoeringsprogramma landelijk gebied, dat inzicht geeft in de beschikbare en nog te verwerven financiële middelen en capaciteit.

Behoud en herstel van de biodiversiteit in een natuurinclusieve samenleving

Natuurprogramma 2023-2030

	Natuurnetwerk	Landelijk gebied	Stedelijk gebied
Ruimte			
Programmalijnen	Robuuste Natuur	Limburg Natuurinclusief	Limburgers voor Groen
Rol	bevoegd gezag	regisseren	stimuleren/faciliteren
Nadruk	beschermde natuur	BIODIVERSITEIT	basiskwaliteit natuur meer groen
Dekking	Provinciefonds	SPUK	
Mogelijke dekking	Transitiefonds landelijk gebied		Klimaatfonds
	Programma's, projecten en domeinen		

1

Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we waarom we het natuurbeleid actualiseren en langs welke stappen we dat doen.

1.1 Aanleiding, doelstelling en afbakening

De kracht, schoonheid en identiteit van Limburg wordt voor een belangrijk deel bepaald door de kwaliteit van haar natuur. De Limburgse natuur kenmerkt zich door een grote variëteit en op plaatsen hoge ecologische waarden, onder meer door de aanwezigheid van soorten en habitattypen die uniek zijn voor Nederland. Dat vertegenwoordigt niet alleen een eigen (intrinsieke) waarde, maar levert ook profijt op voor bewoners en bezoekers van Limburg, via waarden zoals rust, koelte, schoonheid, voedsel en wateropvang en als bron voor emoties als verwondering en trots.

Uit: Omgevingsvisie Limburg (oktober 2021)

Limburg kent een uniek landschap en prachtige natuurgebieden. We beschikken over waardevolle natuur die qua biodiversiteit uniek is in Nederland. Dat is een belangrijke troef. Voor ons welzijn en onze gezondheid, maar ook vanwege de maatschappelijk en economische waarde. Onze natuur is intrinsiek en ook economisch waardevol. Ze vormt een belangrijke vestigingsfactor en heeft een sterke aantrekkingskracht op toeristen en recreanten.

Beleidsmatig speelt de Provincie (als bestuurslaag) een cruciale rol in het natuurbeleid. Al vanaf de jaren negentig heeft het Rijk natuurtaken overgedragen aan de provincies. Met de ondertekening van het Decentralisatieakkoord Natuur (2011) is besloten bevoegdheden, middelen en instrumenten van het Rijk voor natuurbehoud te decentraliseren van rijk naar provincie. In 2013 hebben Rijk en provincies in het Natuurpact afspraken gemaakt over de ontwikkeling en het beheer van de natuur en op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden, die provinciale verantwoordelijkheid voor natuur ook juridisch bekrachtigt en invulling geeft. Onderdeel van deze wet is de verplichting om op provinciaal niveau een natuurvisie op te stellen, waarin de Provincie op hoofdlijnen aangeeft hoe zij invulling geeft aan haar verantwoordelijkheden en rollen. In februari 2017 hebben Provinciale Staten van Limburg ingestemd met de **Natuurvisie Limburg 2016**.

Anno 2022 is de tijd rijp voor een bijstelling van de Limburgse Natuurvisie 2016, op grond van onder meer de volgende overwegingen.

- In toenemende mate wordt duidelijk dat het huidige natuurbeleid onvoldoende leidt tot het beoogde natuurherstel. Ook gerechtelijke uitspraken (stikstofdossier, grondwateronttrekkingen) dwingen tot een groter herstel en bescherming van natuurwaarden, alvorens economische ontwikkelingen doorgang kunnen vinden. Er is een disbalans tussen wat de maatschappij vraagt van de natuur en wat de natuur kan dragen. De Raad voor de

Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) komt in haar evaluatie van het natuurbeleid onder meer tot de conclusie dat de focus van het huidige natuurbeleid te smal is om de natuurdoelen te realiseren¹.

- Bovenstaand besef leidt tot extra aandacht en middelen van de Rijksoverheid voor realisatie van (randvoorwaarden voor) natuurdoelen. Dit wordt gezien vanuit bredere of nevenliggende beleidsvelden zoals stikstof, klimaat, bodem, ontwikkeling landelijk gebied en een natuurinclusieve samenleving. Een verbrede aanpak in het provinciaal natuurbeleid met meer aandacht voor het realiseren van natuurdoelen buiten het Nationaal netwerk natuur, is daarom effectief en gewenst.
- De kwetsbaarheid van de natuur(ontwikkeling) voor wijzigende klimatologische omstandigheden wordt in toenemende mate duidelijk (als gevolg van meer droogte, hoge temperaturen, meer ongewenste exoten etc.) en daarmee ook de noodzaak om op deze ontwikkelingen te reageren en anticiperen.
- De opgedane ervaringen met de uitvoering van het provinciale natuurbeleid en inzet van instrumenten maken duidelijk dat aanpassing van het beleid nodig is om de effectiviteit van natuurherstel en - behoud te vergroten. De **provinciale omgevingsvisie** uit 2021 (POVI) heeft in hoofdstuk 14 reeds een deel van het natuurbeleid ten opzichte van 2016 geactualiseerd. Nadere uitwerkingen van dit programma vormen onder meer de opmaat voor een volgende aanpassing van de Omgevingsverordening Limburg.
- Landschap was eerder als beleidsthema ingekaderd binnen de Natuurvisie 2016. Met het opstellen van een separaat programma Landschap ontstaat enerzijds voor Landschap een nieuw, eigenstandig beleidskader en anderzijds de mogelijkheid om een nieuw natuurbeleidskader specifiek op de natuurdoelen te richten.

Het vaststellen van de Natuurvisie 2016 was noodzakelijk op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb). Het voorliggende Natuurprogramma wordt vastgesteld op basis van de Omgevingswet (welke waarschijnlijk op 1 juli 2023 in werking treedt en waarin de Wnb opgaat). Onder de Omgevingswet is het natuurprogramma een beleidsmatige uitwerking van de Provinciale Omgevingsvisie 2021 (POVI). Het doel van dit natuurprogramma is:

Het geven van een beschrijving op hoofdlijnen van de wijze waarop de Provincie Limburg invulling geeft aan haar (wettelijke) taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het natuurbeleid.

Het beleid in dit natuurprogramma richt zich in beginsel op de periode 2023-2030. Onderdeel van deze beschrijving op hoofdlijnen is de borging van voldoende beleidsruimte voor toekomstige colleges om eigen invulling te geven aan beleidsprioriteiten. Voorliggend Natuurprogramma is kaderend van aard. Het vormt daarmee tevens input voor het inspelen op kansen die zich aandienen naar aanleiding van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden de accenten die hieruit voortvloeien vertaald in een integraal uitvoeringsprogramma landelijk gebied, dat inzicht geeft in de beschikbare en nog te verwerven financiële middelen en capaciteit.

1 https://www.rli.nl/sites/default/files/advies_natuurinclusief_nederland_def.pdf

1.2 Participatie

Het voorliggende natuurprogramma betreft een actualisatie van de Natuurvisie Limburg 2016 binnen de kaders van de POVI. Bij de actualisatie hebben we gebruik gemaakt van de laatste inzichten in het kader van natuurbeleid en maatschappelijke ontwikkelingen. Belangrijk hierbij zijn het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de evaluatie op het natuurbeleid voor de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur.

Aanvullend aan de beschikbare schriftelijke informatie hebben wij inhoudelijke werksessies gehouden met stakeholders. Deze hebben in april 2022 plaatsgevonden. De stakeholders zijn natuur- en milieuorganisaties, natuurverenigingen, terrein beherende organisaties, gemeenten, waterschap, LLTB, Natuurrijk Limburg, faunabeheereenheid, wildbeheereenheid en dierenambulance. Vanwege het hoge abstractieniveau van het natuurprogramma is ervoor gekozen geen burgers te consulteren.

In mei 2022 hebben wij een werksessie gehouden met de Statencommissie Ruimte, Landbouw en Natuur. We hebben dezelfde thema's besproken als met de stakeholders. In de bijlage 2 "participatie" wordt een impressie gegeven van de opbrengst van de werksessies.

Om te toetsen of de kaders van de POVI op een juiste wijze zijn verwerkt in het concept natuurprogramma is het concept natuurprogramma sonderend besproken in de Statencommissie Ruimte, Landbouw en Natuur van 25 november 2022. Inbreng van de verschillende fracties is waar mogelijk verwerkt in voorliggend natuurprogramma. Tevens is de Plattelandscoalitie verzocht om reflectie op het concept natuurprogramma. Ook hun inbreng is waar mogelijk verwerkt in voorliggend natuurprogramma.

1.3 Leeswijzer

De beschrijving van het Limburgse natuurbeleid vindt plaats langs de volgende hoofdstukken:

1. *Inleiding*; met daarin aanleiding, doelstelling en positionering van dit natuurprogramma en weergave van de participatieve ontwikkeling ervan.
2. *Kaders*; met daarin een weergave van de centrale wettelijke en beleidsmatige natuurdoelen, provinciale rollen en taken, en een doorzicht naar verwachte aanpassingen daarin.
3. *De actuele staat van de natuur*; waarin een schets van het belang van de Limburgse natuur vanuit verschillende perspectieven en het huidige doelbereik, inclusief een beeld van de stand van belangrijke drukfactoren.
4. *Terugblik en leerpunten*; hierin wordt de balans opgemaakt op basis van opgedane ervaringen en uitgevoerde evaluaties en worden perspectieven belicht waarmee het natuurbelang kan worden geduïd.

5. *Centrale doelstelling van het Provinciale Natuurbeleid en aanpak langs drie programmalijnen; waarin een duiding van de centrale natuurdoelstelling, de 4B's en de drie aanliegroutes voor realisatie van natuurdoelen wordt gegeven.*
6. *Uitwerking van de drie programmalijnen*
7. *Randvoorwaarden voor adequate uitvoering; met aandacht voor financiering van het natuurbeleid, monitoring en de organisatie van de uitvoering.*

Wat is natuur?

Natuur zijn de levende organismen, zoals planten, dieren en de mens en hun invloed op de aarde. Hoewel de mens tot de natuur behoort, wordt de menselijke invloed, het kunstmatige, vaak tot de cultuur en niet tot de natuur gerekend. Een gevarieerde natuur kan beter tegen een stootje dan een eenzijdige natuur. De variatie in natuur wordt uitgedrukt in biologische diversiteit, ook wel biodiversiteit. Het behoud en de versterking van de natuur (biodiversiteit) is een provinciale taak die is vastgelegd in de Wet natuurbescherming.

Wat is biodiversiteit?

De variatie in natuur wordt uitgedrukt in biologische diversiteit, ook wel biodiversiteit. Biodiversiteit valt op meerdere niveaus uit te drukken, namelijk binnen soorten, tussen soorten en tussen ecosystemen. Ecosystemen vormen de basis, als deze op orde zijn creëren ze de juiste condities voor diversiteit tussen soorten en binnen soorten. Het op orde brengen van ecosystemen is daarmee cruciaal voor het behouden en versterken van soorten en soortenrijkdom. Voor het herstel van ecosystemen is het nodig dat we ons richten op het aanpakken van drukfactoren en het herstel van de abiotiek (systeemherstel).

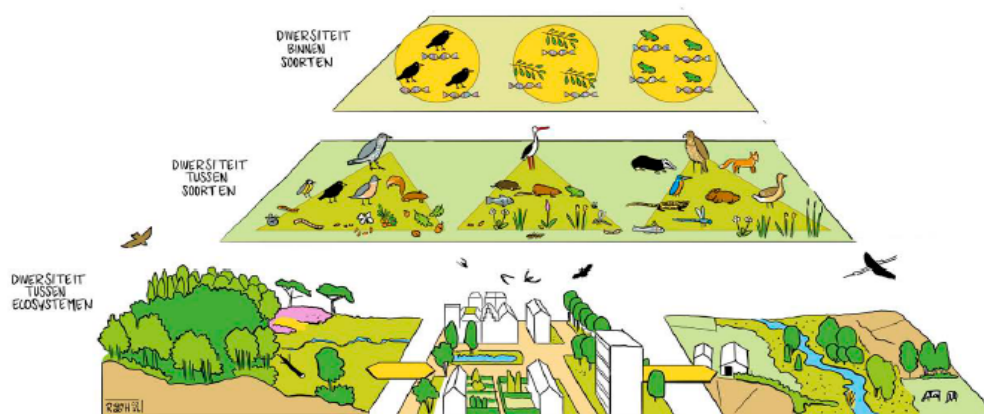

Fig. 1 biodiversiteit: binnen soorten, tussen soorten en tussen ecosystemen, RLi 2022

2

Kaders
voor het
natuurbeleid

In dit hoofdstuk gaan we in op de bestaande wettelijke en beleidsmatige kaders voor het natuurbeleid, inclusief een reflectie op de rolinvulling die de Provincie in de afgelopen periode heeft ingenomen. Daarnaast brengen we in beeld welke nieuwe kaders zich op Europees en nationaal niveau naar verwachting aandienen.

2.1 Taken en rollen van de Provincie in het natuurbeleid

Planten en dieren houden zich niet aan administratieve (lands)grenzen. Bescherming van landsgrens overstijgende kwetsbare waarden is daarom door de Europese Unie opgepakt onder andere vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) (sinds 1979 resp. 1992). Deze leidende regelgeving is aangevuld met andere kaders zoals de **Conventie van Bern** (bescherming van soorten). Daarnaast is er de **Land Use, Land-use change and Forestry (LULUCF)**-verordening die toeziet op landgebruik, landgebruiksverandering en bosbouw. Europese richtlijnen moeten in nationale wetgeving worden omgezet. Deze bindende Europese kaders zijn op nationaal niveau verankerd in de **Wet natuurbescherming** (Wnb). De Wnb zal op 1 juli 2023 opgaan in de Omgevingswet.

Het Nederlandse natuurbeleid is sinds de jaren negentig steeds verder gedecentraliseerd, met een groeiende verantwoordelijkheid voor de Provincies. In het Natuurpact van 2013 hebben het Rijk en de provincies de vigerende afspraken vastgelegd over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden en de financiële middelen die door het Rijk voor het uitvoeren van deze taken ter beschikking worden gesteld. Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden, het sluitstuk van de decentralisatie van het Nederlandse natuurbeleid. Vanaf dat moment zijn de provincies verantwoordelijk voor het beheer en de bescherming van natuur. De Wet natuurbescherming en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (die is opgenomen in de Wnb) en de Omgevingsverordening Limburg bevatten alle regels voor natuurbescherming in Limburg. Dat geldt zowel voor het Natuurnetwerk Limburg (NNL) als voor Natura 2000 gebieden, zowel voor soorten als voor de in het wild levende dieren en voor bossen of andere houtopstanden.

Wet natuurbescherming					
Brede Biodiversiteit					Exoten
Behoud en Versterking van de biodiversiteit					
Natura 2000 Aangewezen gebieden Vogel- en Habitatrichtlijn: Beschermd leef- gebieden en soorten	Natura 2000 kwalificerend, buiten aange- wezen gebie- den	Vogel- en Habitatrichtlijn strikt bescherm- de soorten, buiten aange- wezen gebieden	Rode lijst niet zijnde VHR, buiten aangewezen gebieden	Algemene soorten	Invasieve exoten, bedreiging voor lokaal voorko- mende soorten
Processen en acties i.r.t. wettelijke taak					
Natuurpact, Programma Natuur, Uitvoeringsprogramma Natuurrealisatie					
Natuurnetwerk en Natuurbeheer					
Limburgs Aanvalsplan Stikstof					
Actieve soortenbescherming				Faunabeheer	
Ruimtelijke ordeningsspoor/ omgevingsvergunning/ omgevingsverordening/handhaving					

Tabel 1 Visualisatie wettelijke opgave

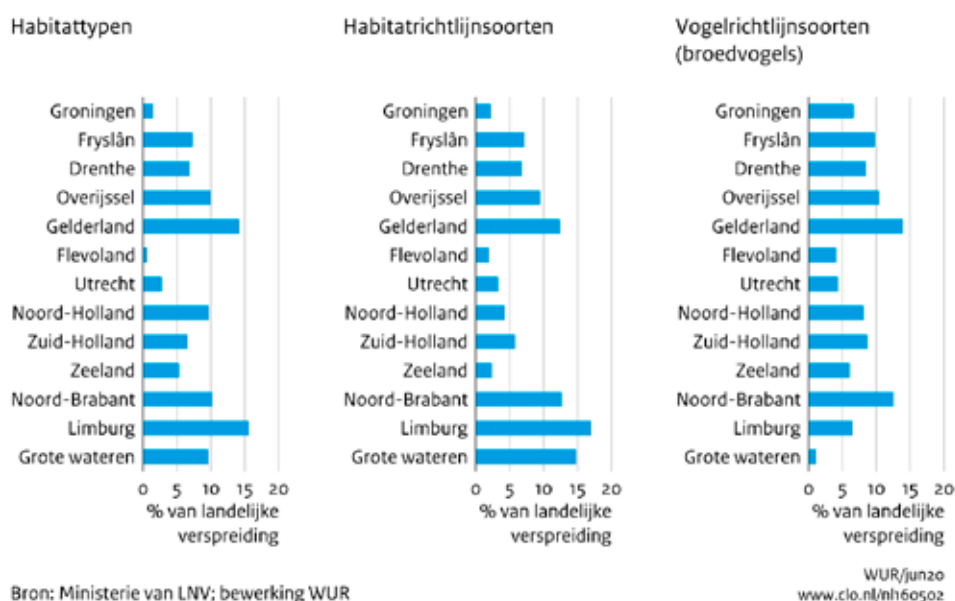
- Bescherming, instandhouding of herstel van biotopen en leefgebieden voor alle in Nederland natuurlijk in wild levende vogelsoorten, in het bijzonder soorten van de Vogelrichtlijn;
- Behoud of herstel van gunstige staat van instandhouding van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dieren en planten, genoemd in de bijlagen van de Habitatrichtlijn;
- Behoud of herstel van een gunstige staat van instandhouding van de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in Nederland in het wild voorkomende dier- en plantensoorten, Rode Lijst soorten;
- Totstandkoming, instandhouding en beheer van een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, het Natuurnetwerk Nederland;
- Beheer van populaties van fauna, schadebestrijding, tegemoetkoming in de schade en verwijdering van invasieve exoten.

Tabel 2 Beknopte weergave Provinciale taken in de Wet natuurbescherming

Naar aanleiding van deze wet is concreet gemaakt welke planten en dieren en welke leefgebieden extra bescherming behoeven. Voor Limburg betekent dit dat we 24 beschermde gebieden hebben, bekend als de Natura 2000-gebieden. Daarnaast zijn er de **"Bijlage 4 soorten"** (strikt beschermde soorten waarvoor géén gebieden zijn aangewezen) en de **Rode lijst soorten**. Hoofdstuk 3.4 van de Wnb gaat over "schadebestrijding, overlastbestrijding en faunabeheer", waarmee ook het beheer van populaties van soorten en van exoten als wettelijke taak is belegd bij provincies. In samenhang met de bescherming en het beheren van populaties is de Provincie ook bevoegd gezag voor het verlenen van vergunningen of ontheffingen in het kader van de Wnb (VTH-taken).

Limburg heeft in vergelijking met andere provincies een grote opgave, omdat veel van de soorten en habitattypen hier voorkomen (figuur 2). In totaal 15% van de habitattypen en meer dan 15% van de habitatsoorten in Nederland bevinden zich in Limburg. Voor de Vogelrichtlijn soorten bedraagt dit iets meer dan 5%.

Verspreiding van habitattypen en soorten per provincie, 2013 – 2018

Figuur 2 Verspreiding van habitattypen en soorten en het belang van Limburg daarin

In de afgelopen periode heeft de Provincie zich bij de rolkeuze in de uitvoering van het beleid vooral gericht op de uitvoering van directe wettelijke taken, waarbij de nadruk heeft gelegen op de inzet van regulerende instrumenten (vergunningen en ontheffen, beoordelen en toetsen), het initiëren (beheerplannen, onderzoek) en het subsidiëren (o.a. beheermaatregelen, actieve soortenbescherming), met name gebruik makend van de middelen die hiertoe vanuit de Natuurpactafspraken ter beschikking zijn gesteld.

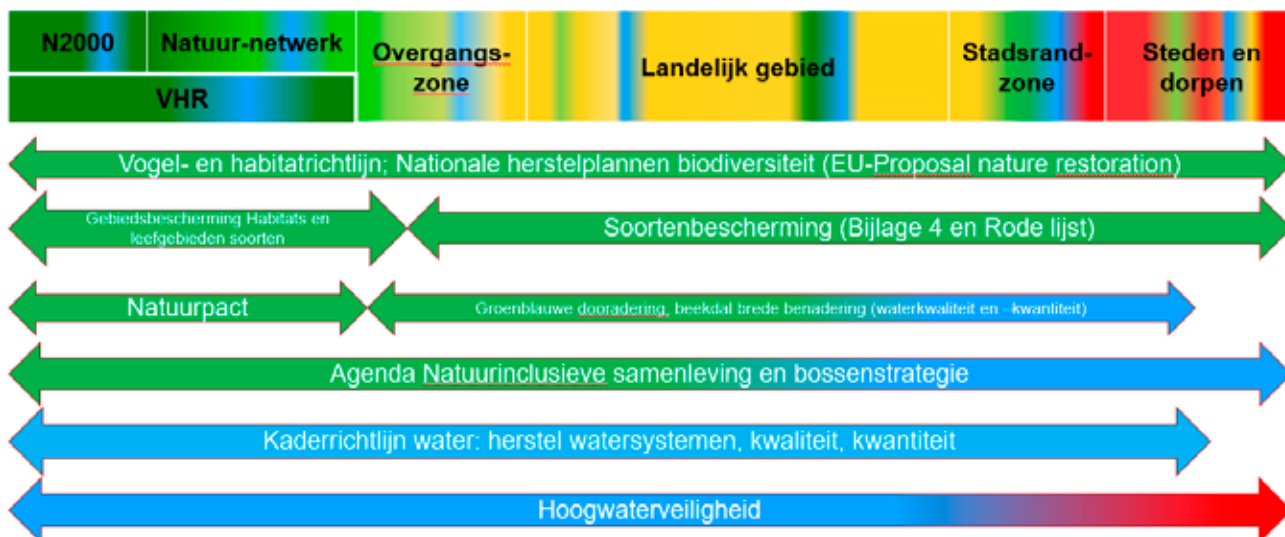
Met de vaststelling van de provinciale **omgevingsvisie** (POVI) in oktober 2021 heeft de Provincie Limburg een hoofddambitie van de Provincie Limburg vastgelegd. Deze is: *“een aantrekkelijke, sociale, gezonde en veilige leefomgeving (in stedelijke omgeving én landelijk gebied, boven- en ondergronds) die ruimte biedt aan een toekomstbestendige, innovatieve en duurzame economie, energietransitie en klimaatadaptatie.”* Het toekomstbeeld uit de POVI spreekt verder van: *“De balans met de omgeving - water, bodem, lucht, mens en natuur - is hersteld.”*

In de POVI onderscheiden we drie provinciale belangen voor natuur:

- het in stand houden en waar mogelijk versterken van de biodiversiteit
- het realiseren van een robuust natuur-, bos-, en waternetwerk en een groen dooraderd landelijk gebied
- de maatschappelijke verankering en beleefbaarheid van natuur

Daarmee biedt de POVI ruimte voor een bredere scoop van het natuurbeleid, met eigen accenten en een meer gedifferentieerde aanpak, waarvan de wenselijkheid ook in hoofdstuk 4 is toegelicht. In hoofdstuk 5 en 6 stellen we daarom voor de bestaande rolinvulling te continueren en een verbreding aan te brengen. Dit door, meer dan voorheen, ook aan te haken op de processen en initiatieven van anderen (overheden, burgers of anderszins)² waardoor nieuwe mogelijkheden ontstaan om natuurdoelen te realiseren. In deze bredere aanpak past ook meer inzet van andersoortige provinciale rollen, zoals stimuleren, faciliteren en regisseren.

² De nationale School voor Open Baar bestuur (NSOB) gebruikt hiervoor de termen ‘netwerkende overheid’ en ‘responsieve overheid’ (NSOB, Sedimentatie in sturing 2015))

Natuur
Water
Landbouw
Stedelijke functies

Figuur 3 ruimtelijke spreiding van de wettelijke taken en doelen

2.2 Nieuwe Europese beleidskaders

Het Europees beleid rond biodiversiteitsherstel is de afgelopen periode sterk in ontwikkeling. Dit betekent waarschijnlijk dat tijdens de looptijd van het voorliggende Natuurprogramma nieuwe natuurdoelstellingen zullen gaan gelden. De actuele ontwikkelingen worden in deze paragraaf belicht. Een doorvertaling naar nieuwe provinciale beleidsdoelen is pas in een later stadium aan de orde.

De **Europese Biodiversiteitsstrategie (EBS)** is een belangrijke pijler van de **Europese Green Deal** en heeft tot doel de biodiversiteit in Europa uiterlijk in 2030 op het pad naar herstel te zetten. Volledig herstel van de biodiversiteit wordt Europees (en nationaal) nagestreefd in 2050 (zie **kamerstuk 26407-130**). De staat van de natuur mondiaal en in de EU onderstreept de urgentie hiervan. De strategie bevat een verscheidenheid aan specifieke doelen op EU-niveau die in 2030 moeten zijn gerealiseerd. Van de lidstaten wordt verwacht dat zij meer inspanningen leveren. Nederland heeft met de strategie ingestemd. De Wageningen Universiteit heeft een verkenning gedaan naar mogelijke scenario's voor 2050.³

Afhankelijk van de besluiten die in het vervolg worden genomen, kan dit ook consequenties hebben voor de provinciale opgaven, gelet op de decentralisatie van het natuurbeleid.

De belangrijkste ambities met potentiële consequenties voor het natuurbeleid in de EBS zijn:

- *Een samenhangend netwerk van beschermde gebieden, 30% van het grondgebied*
Doel is om ten minste 30% van het Europees areaal op land en op zee te beschermen. Daarnaast wordt gesproken over investeringen in ecologische corridors. In 2024 zal de Commissie beoordelen of de EU op schema ligt om haar doelstellingen voor beschermde gebieden te halen of dat er behoefte is aan additionele maatregelen, waaronder EU-wetgeving.

- *Herstel van de natuur, aanvullende 30% van de beschermde soorten en habitattypen in gunstige staat van instandhouding*
De Commissie stelt een EU-natuurherstelplan voor, bestaande uit uiteenlopende acties en doelstellingen op het gebied van landbouw, vervuiling, bossen, biomassa, energie, zoetwater, mariene ecosystemen, steden en invasieve uitheemse soorten. Doel is dat 30% van de beschermde soorten en habitattypen die nog niet in gunstige staat van instandhouding verkeren, dat in 2030 wel doen, of sterke verbetering laten zien. Verder is aangegeven dat in 2030 in geen lidstaat achteruitgang van beschermde habitattypen en soorten dient plaats te vinden.
- *10% van het landbouwareaal bestemd voor landschapselementen*
Biodiversiteitsdoelstellingen voor gewasbescherming, nutriëntenverliezen, meststoffen en biologische landbouw komen overeen met de Europese "van boer tot bord"-strategie. In aanvulling op de "van boer tot bord"-strategie stelt de Commissie dat 10% van het landbouwareaal bestemd moet zijn voor landschapselementen en dat de achteruitgang van genetische biodiversiteit moet worden omgebogen.
- *Drie miljard extra bomen*
Ook streeft de Commissie ernaar dat in 2030 drie miljard extra bomen zijn geplant en dat alle resterende 'oerbossen' en oude bossen in Europa strikt worden beschermd. Dit zal onderdeel worden van de aangekondigde **de EU-bossenstrategie**, die voortbouwt op de EBS.
- *Invasieve exoten en Rode lijst soorten*
Doel is om het aantal Rode lijst soorten dat door invasieve uitheemse soorten wordt bedreigd, met 50% te verminderen.

De Commissie heeft de betreffende doelstellingen recent in een nieuw wetsvoorstel neergelegd (**European Commission's proposal for a Nature Restoration Law**). Wanneer dit voorstel wordt aangenomen zal het zijn doorwerking krijgen in de Omgevingswet en van invloed zijn op de wettelijke taak van ons als Provincie.

2.3 Nieuw nationaal beleid

Op nationaal niveau wordt nieuwe beleid ontwikkeld dat van invloed is of wordt op de uitvoering van het Limburgse natuurbeleid. In deze paragraaf worden drie belangrijke beleidsthema's toegelicht: het ruimtelijk beleid, het natuurbeleid en de het nationaal programma landelijk gebied. In bijlage 1 is een uitgebreider overzicht van relevante nevenliggende beleidsterreinen weergegeven.

2.3.1 Ruimtelijk beleid / Nationale omgevingsvisie

Met de **Nationale Omgevingsvisie** wordt stevig ingezet op sterke en gezonde steden en regio's. Dit is uitgewerkt in prioriteit 3: **Sterke en gezonde regio's**. Een natuurinclusieve ontwikkeling van stedelijke regio's is het uitgangspunt. De woningbouw krijgt een nieuwe, stevige impuls in lijn met de ambities van de integrale verstedelijkingsstrategie: zo veel mogelijk in bestaand bebouwd gebied, klimaatbestendig én natuurinclusief. Grote open ruimten tussen de steden houden hun groene karakter. Het aanbod en de kwaliteit van het groen in de stad worden versterkt en de aansluiting op het groene gebied buiten de stad wordt verbeterd. Daarbij is ook veel aandacht voor de bevordering van natuur en biodiversiteit in de stad.

De aanpak op het gebied van biodiversiteit in de gebouwde omgeving, richt zich op drie niveaus: groen op gebieds- en wijkniveau, natuurinclusief bouwen en renoveren, en toepassing van natuurinclusieve materialen. Daarnaast is in de NOVI de beleidskeuze om biodiversiteit te beschermen en te versterken, en het natuurlijk kapitaal duurzaam te benutten, expliciet opgenomen.

2.3.2 Nationaal natuurbeleid

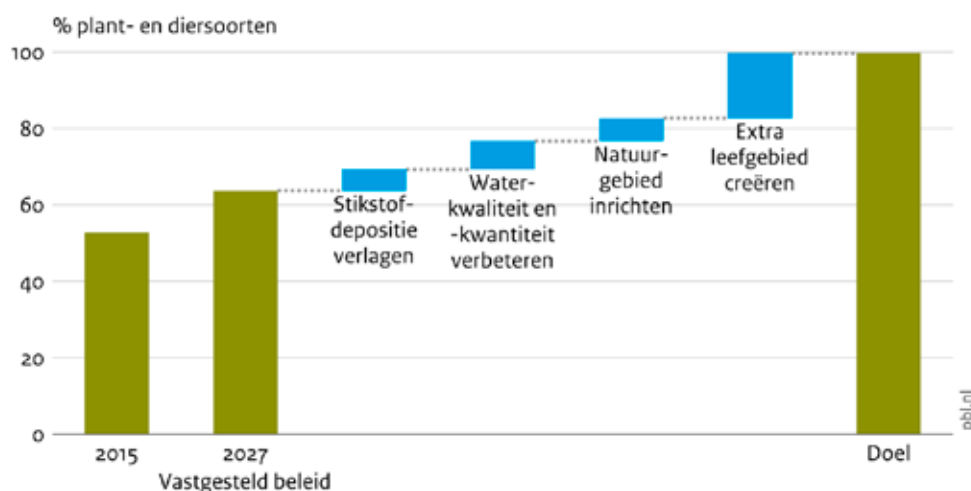
De NOVI is onder andere uitgewerkt in het **Programma Natuur** (inclusief **uitvoeringsprogramma Natuur**) en de **Agenda Natuurinclusief**. De nationale overheid richt zich met het Programma Natuur niet alleen op de instandhouding van soorten en habitats die onder de Vogel- en Habitatrichtlijn vallen, maar óók op de realisatie van "... een goede basiskwaliteit van de natuur, binnen én buiten natuurgebieden en [...] de transitie naar een natuurinclusieve samenleving voor algeheel biodiversiteitsherstel." In een brief van 16 oktober 2020 gaat de minister van LNV nader in op het genoemde begrip 'basiskwaliteit': "Een goede Basiskwaliteit van de natuur gaat ervan uit dat als de condities voor algemene, (nog) niet bedreigde soorten verbeteren, daarmee ook een positief resultaat behaald wordt voor bedreigde soorten." De focus ligt hierbij niet op natuurgebieden, maar op een natuurinclusieve ruimtelijke inrichting bij landbouw, visserij, verstedelijking, infrastructuur, klimaatadaptatie, industrie, recreatie en energievoorziening.

Basiskwaliteit natuur

Het concept 'basiskwaliteit natuur' staat voor: het geheel van condities waaraan in een bepaald gebied ten minste moet zijn voldaan met het oog op het bereiken dan wel in stand houden van een minimale kwaliteit van de natuur, waardoor algemene soorten weer algemeen worden of blijven. Het realiseren van een basiskwaliteit voor de natuur buiten natuurgebieden vergt een verbreding van de focus van het natuurbeleid. Daarnaast blijft inzet nodig in en rond de beschermde natuur. Het gaat om basiskwaliteit én topkwaliteit.

De doelstelling voor algeheel biodiversiteitsherstel is opgeknipt in circa 70% doelbereik via vastgesteld beleid (Natuurpact en Programma Natuur) en 30% realisatie onder andere via de natuurinclusieve agenda. Het betreft met name biodiversiteit buiten de bestaande natuurgebieden. Figuur 4 laat zien dat een aanpak op vier gebieden nodig is; stikstof, water, inrichting natuurgebieden en extra leefgebieden (overgangszones, verbindingszones, natuurinclusief). In 2050 dient de biodiversiteit 100% op orde te zijn. Dit betekent onder meer dat de (abiotische) omstandigheden op orde moeten zijn, leefgebieden van soorten op orde moeten zijn en habitattypen in een duurzaam gunstige staat moeten zijn. Hierbij ligt vooral nog een grote opgave buiten de nu beschermde natuurgebieden.

Verbeteren condities voor in stand houden van natuur

Bron: PBL

Figuur 4 Te verbeteren condities voor VHR doelen

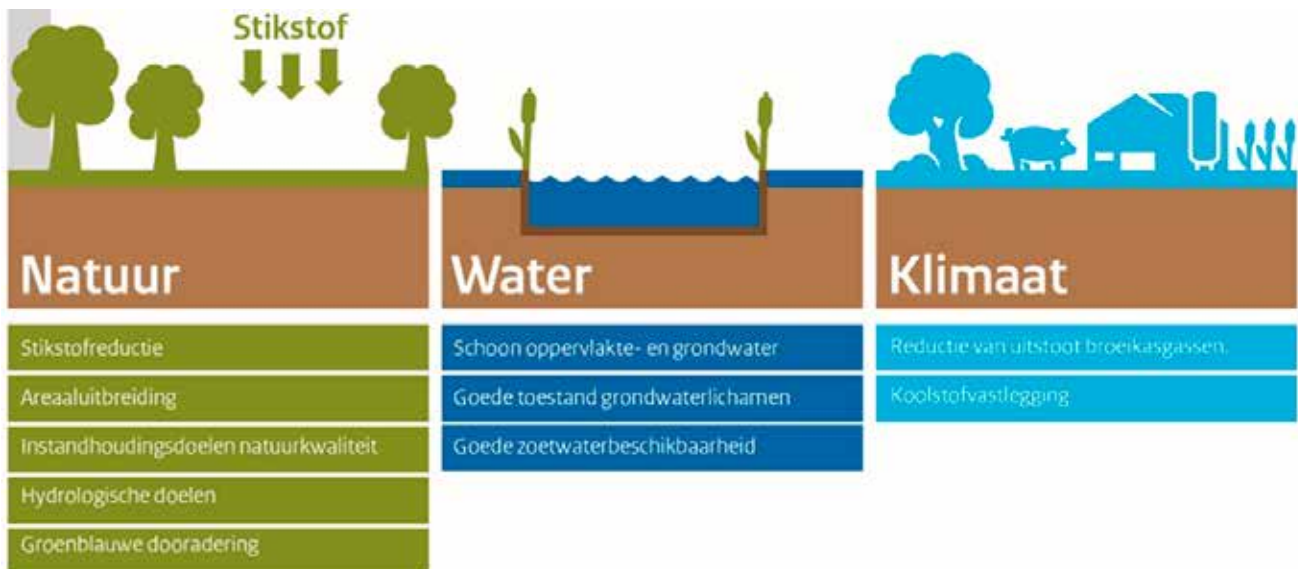
Met de **Agenda Natuurinclusief** zet Nederland de koers uit naar een natuurinclusieve samenleving. Dat doen we als overheden, bedrijven, instellingen en burgers samen. Een natuurinclusieve samenleving wil zeggen dat we in alle delen van de samenleving schade aan natuur voorkomen én de mogelijkheden van natuur benutten. In de nieuwste **Natuurverkenning** concluderen Planbureau van de Leefomgeving en Universiteit van Wageningen dat een natuurinclusieve inrichting van Nederland een belangrijke bijdrage kan leveren aan het realiseren van actuele maatschappelijke opgaven, zoals klimaatmitigatie en -adaptatie, (drink) waterkwaliteit, biodiversiteitsherstel en een gezonde leefomgeving. Want gezonde, levende bodems zorgen voor stabiele oogsten op lange termijn, groen in de stad voorkomt wateroverlast en hittestress, nu en in de toekomst. En met meer natuur leggen we CO₂ vast in plaats van die uit te stoten.

Meer bottom-up is het **Deltaprogramma Biodiversiteit** ontstaan, met daaruit voortvloeiend onder meer het **Aanvalsplan Landschapselementen**. Voor de bossen is er de **Nationale Bossenstrategie** opgesteld/vastgesteld door Rijk en provincies.

2.3.3 Nationaal Programma Landelijk gebied

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een beleidsprogramma onder de Nationale Omgevingsvisie met het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als opdrachtgevers. Het Rijk neemt in het NPLG de gebiedsgerichte opgaven en maatregelen op voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat (uit te werken in de gebiedsprogramma's). In het NPLG zijn de EU-verplichtingen leidend: Vogel- en Habitatrichtlijn, Kaderrichtlijn Water (KRW) en (onder meer) de Europese Klimaatwet voor broeikasgassen. In het nationale coalitieakkoord is het hoofddoel van het NPLG vastgelegd; het toekomstbestendig ontwikkelen van het landelijk gebied.

Naast reeds beschikbare budgetten komt er een transitiefonds landelijk gebied en natuur met daarin 24,3 miljard euro om tot en met 2035 financieel bij te dragen aan de genoemde internationale verplichtingen. De middelen zijn specifiek bedoeld om invulling te geven aan de nationaal wettelijk verplichte doelstellingen op het gebied van stikstof, klimaat en water.

Figuur 5 Indicatie van te verwachten doelen ten behoeve van het NPLG

Het Rijk zet met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) fors in op verbreding en intensivering van het beleid voor onder meer natuurbehoud en –herstel en de financiering daarvan in het landelijk gebied. Via het benoemen van provinciale doelen, inrichten van fondsen en bemensing van het NPLG neemt het Rijk meer regie. Concrete uitwerking van de doelstellingen die het Rijk aan de Provincies op deze onderdelen meegeeft zal in de gebiedsprocessen plaatsvinden. Dit is nodig om de transitie in het landelijk gebied te bewerkstelligen en gebruik te kunnen maken van de middelen uit het Transitiefonds. Zie figuur 5 voor de hoofdoelen⁴, waarvoor van het transitiefonds gebruik kan worden gemaakt. In overleg met de Plattelandscoalitie zijn er voor Limburg vier aanvullende opgaven aan het NPLG toegevoegd: Perspectief voor sectoren, houdbare vergunningverlening, leefbaarheid en landschappelijke kwaliteit.

De Provincie neemt initiatief om met de partijen in de regio gebiedsprogramma's op te stellen, waarin wordt overeengekomen hoe de aanpak van de opgaven zal plaatsvinden in een toekomstbestendig ontwikkelperspectief.

2.4 Conclusie

De Provincie Limburg heeft een wettelijke taak aangaande het behouden en beschermen van de natuur. In de Wet natuurbescherming is deze wettelijke taak vastgelegd. Tussen het Rijk en provincies zijn in het Natuurpact en het Programma Natuur afspraken gemaakt over de financiering van de gedecentraliseerde wettelijke taak. Het Rijk en de EU onderkennen dat de huidige uitvoering van de wettelijke taak niet leidt tot de gewenste gunstige staat van instandhouding. Op korte termijn zijn daarom aanvullende beleidsdoelstellingen te verwachten die ook van invloed zullen zijn op het Limburgse natuurbeleid en het realiseren van natuurdoelen. In de POVI hebben we vastgelegd dat we de natuur naast behouden en beschermen ook willen versterken en dat we daarvoor een robuust natuur-, bos-, en waternetwerk en een groen dooraderd landelijk gebied gaan realiseren. Aanvullend verankeren we de natuur maatschappelijk en zorgen we voor beleefbaarheid van natuur. Met deze keuzes in de POVI lopen we in de pas met de wensen van het Rijk en de EU.

4 Voor de laatste stukken en stand van zaken: **Nationaal Programma Landelijk Gebied**

3

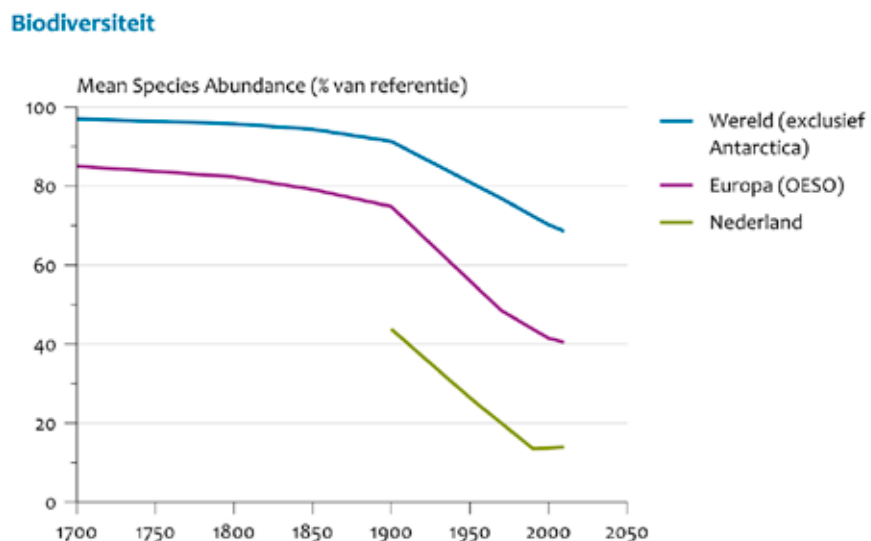
Staat van
de natuur

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de staat van de natuur in Nederland en Limburg. Aangezien herstel van natuurwaarden in belangrijke mate afhangt van de abiotische randvoorwaarden, beschrijven we tevens enkele drukfactoren die effect hebben op het doelbereik van het natuurbeleid.

3.1 De actuele staat van de natuur

Het gaat niet goed met de natuur in Nederland. Illustratief daarvoor is de daling van de Nederlandse biodiversiteit in een eeuw tijd, van ruim 40% in 1900 tot ongeveer 15% in 2000 (figuur 6). Dat brengt Nederland op een aanzienlijk lager niveau dan gemiddeld in Europa en de rest van de wereld. Wel lijkt de afname in de laatste decennia in Nederland op dit laagste niveau te stabiliseren.

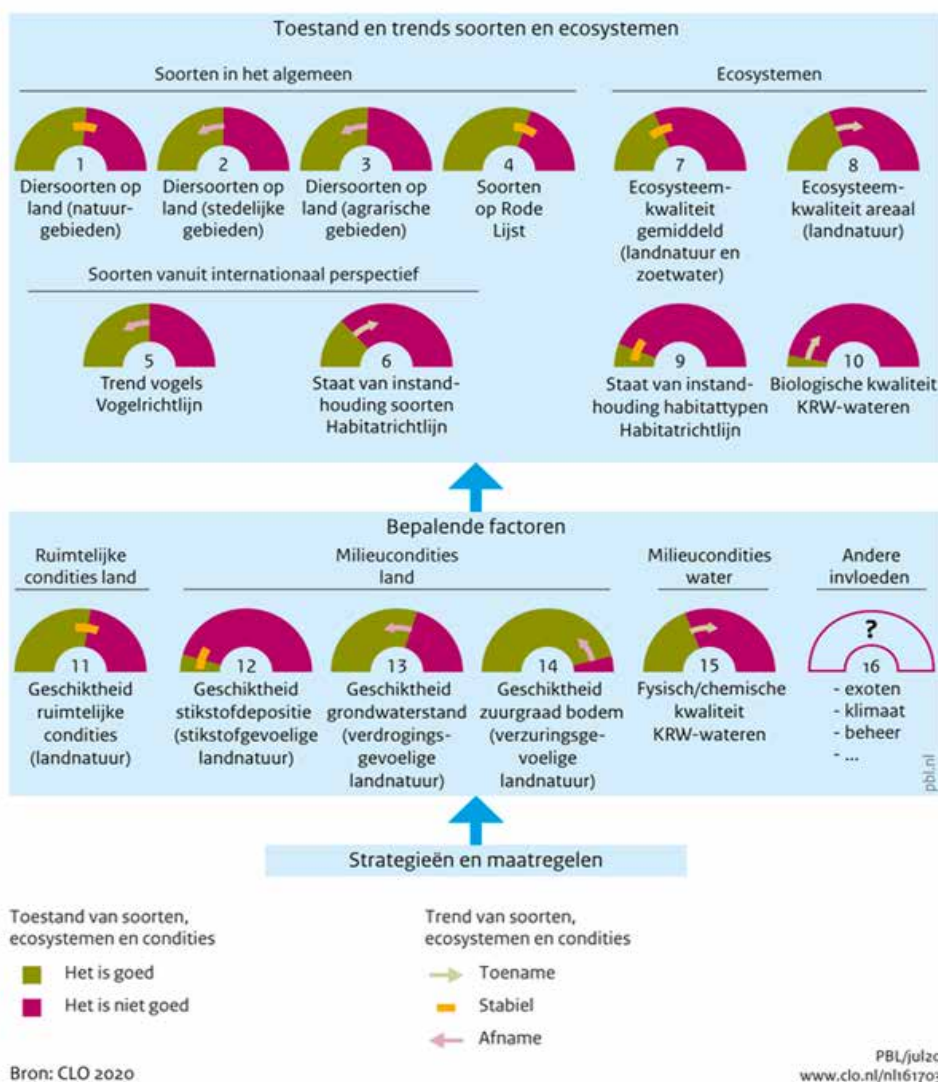

Bron: PBL.

PBL/sep13.
www.dlo.nl/nl144002

Figuur 6 biodiversiteitsverlies 1700-2010

Onderzoek door het Planbureau voor de Leefomgeving uit 2020 levert een meer gedifferentieerd beeld op van de huidige stand van de Nederlandse natuur (figuur 7). In het algemeen is de toestand van soorten, ecosystemen en condities in een groot aantal gevallen niet goed. Wel zien we een stabilisatie van de daling van beschermde soorten binnen en buiten beschermde gebieden. De trend voor de ecosysteemkwaliteit landnatuur is positief, hetgeen het huidige natuurbeleid en de daarbij getroffen herstelmaatregelen weerspiegelt. De trend voor de diersoorten in stedelijke en agrarische gebieden is echter negatief. Behoud en verder herstel van deze waarden wordt nog steeds bedreigd door milieucondities (met name stikstof en grondwatercondities) en ruimtelijke condities (zoals versnippering en beperkte omvang van het huidige natuurareaal).

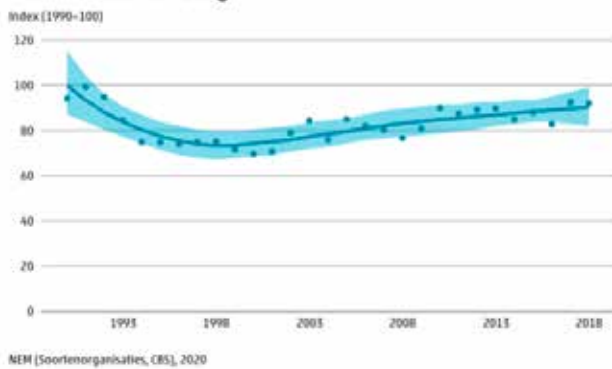
Figuur 7 Beleidsrelevante natuurindicatoren

De Limburgse situatie blijkt in grote lijnen een zelfde gedifferentieerd beeld op te leveren als de rest van Nederland. Dit is te zien aan de hand van de ontwikkeling in een aantal natuurcategorieën. Het Planbureau van de Leefomgeving heeft per categorie de data van verscheidene soorten gecombineerd en aan de hand daarvan de trendmatige ontwikkelingen tussen 1990 en 2020 weergegeven (figuren 8 t/m 11).

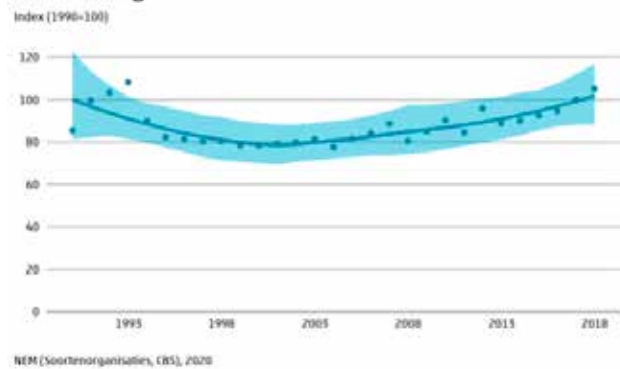
Het voor komen van soorten in de natuurgebieden (landnatuur Limburg) laat een kentering zien in het midden van de jaren negentig, met een lichte stijging vanaf 1998. Eenzelfde beeld is te zien voor de soorten die voor komen in de bosgebieden, waarbij de score van de index uit 1990 in 2020 wordt geëvenaard. We kunnen concluderen dat het met deze soorten langzaam beter gaat.

Een heel ander beeld is te zien bij de soorten van de heidegebieden; met de soorten in deze categorie gaat het heel slecht. In vergelijking met de index van 1990 is het voor komen van deze soorten gehalveerd. Inmiddels lijkt de daling de bodem te hebben bereikt met een stabilisatie op laag niveau. Met de soorten in het agrarisch gebied gaat het vrijwel net zo slecht als met de soorten in het heidegebied, maar hier is nog steeds een dalende trend waarneembaar.

Landnatuur Limburg

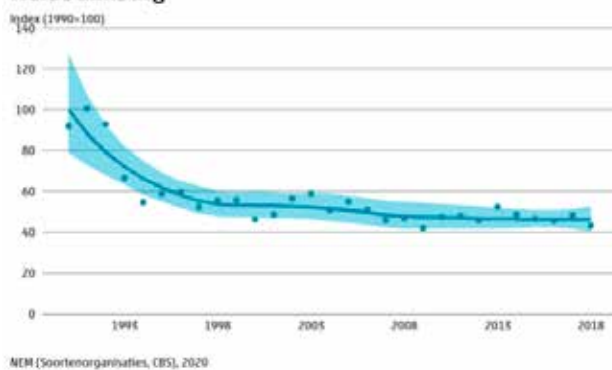

Bos Limburg

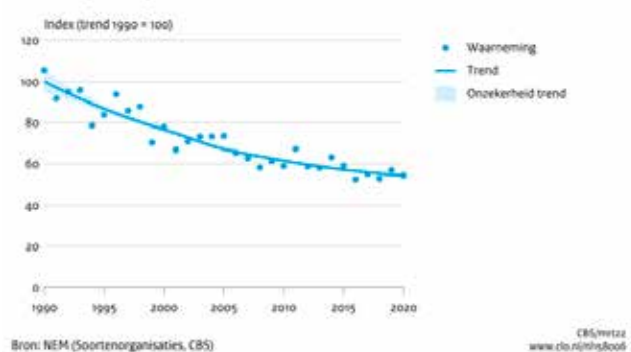

Figuur 8 trend fauna natuurgebieden landnatuur en figuur 9 trend fauna bos

Heide Limburg

Fauna in agrarisch gebied

Figuur 10 trend fauna heide en figuur 11 Fauna van het agrarisch gebied⁵

Ook op het niveau van de individuele soorten is een heel gedifferentieerd beeld te zien. Maatregelen om soorten te beschermen hebben gezorgd voor behoud of zelfs groei van populaties⁶. Denk bijvoorbeeld aan maatregelen voor de hazelmuis, de hamster, de geelbuikvuurpad en de knoflookpad. Maatregelen als betere juridische bescherming en een verbod op specifieke bestrijdingsmiddelen hebben ertoe geleid dat er een terugkeer of toename is van grote zoogdieren en vogels als de das, bever, wolf, oehoe, rode wouw en de slechtvalk. Ook her-introducties hebben hierbij geholpen.

Vooraf in het buitengebied is de laatste vijftig jaar de soortenrijkdom sterk afgenomen en neemt deze nog steeds af. Soorten die afhankelijk zijn van het cultuurlandschap (**boerenlandvogels**), zoals de grutto, patrijs (figuur 13), veldleeuwerik, grauwe gors en ortolaan zijn inmiddels verdwenen of in aantal gedecimeerd. In het **stedelijk gebied** zien we een afname van soorten zoals de merel, gier- en huiszwaluw, huismus en dwergvleermuis door het verdwijnen van nestgelegenheden door het moderniseren van gebouwen (na-isolatie) en een afname van voedsel door verstening en het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

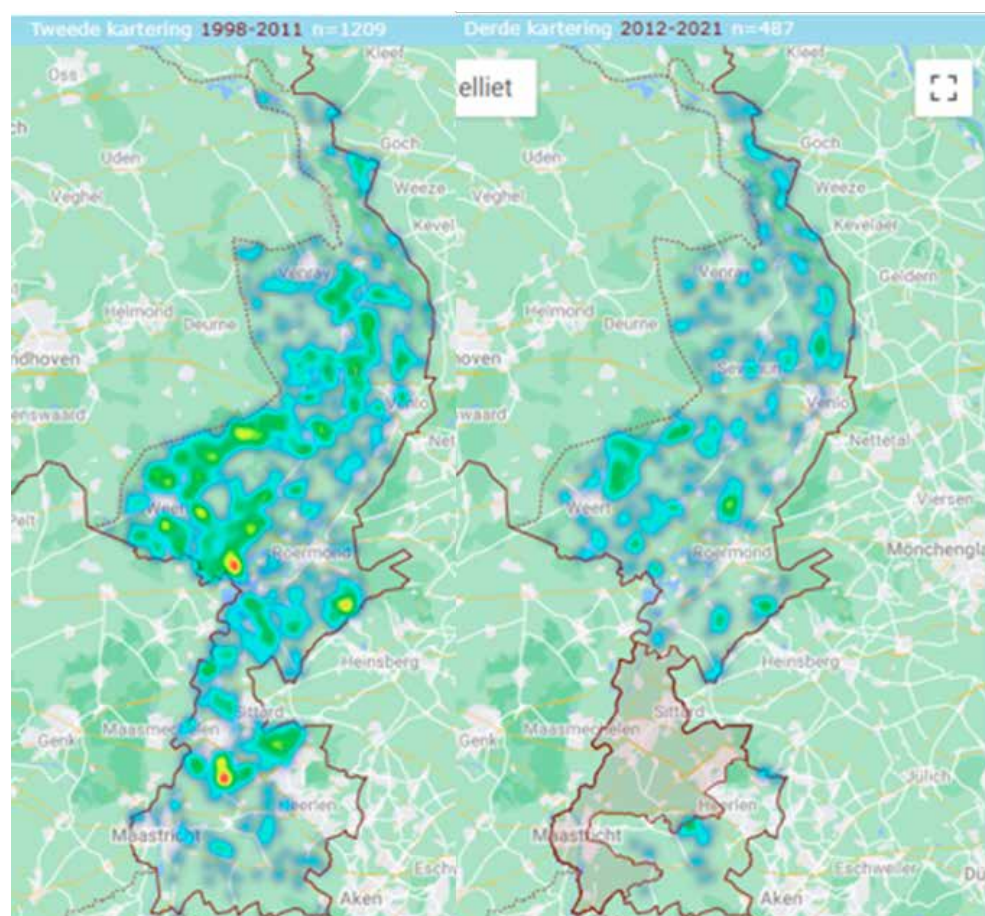
Figuur 12 Broedparen Rode wouw, 1998-2011 afgezet tegen 2012-2021

Verder nemen we een afname waar van **dag-** en **nachtvlinders**, **bijen** en **hommels** door een afname van bloeiende planten zoals in bermen en natuurgebieden door onder andere de toename van stikstof, en een afname van leefgebied door verkeerd beheer. Met de trend van beekvissen en libellen en geelbuik- en vroe-meesterpad ging het een tijdlang goed door gerichte maatregelen, zoals het verbeteren van de waterkwaliteit en het inrichten van biotoop, maar door de droogte van de afgelopen vijf jaar vielen er beken en poelen droog en is er weer een afname waarneembaar. Door een foutieve maaiactie hangt het voortbestaan van het Donker pimpernelblauwtje aan een zijden draadje. Dit toont aan hoe kwetsbaar het herstel nog is.

5 Voor de fauna van het agrarisch gebied zijn bij gebrek aan uitgesplitste provinciale cijfers de landelijke cijfers weergegeven.

6 Rapportage stand van zaken actieve soortenbescherming, brief GS van 18-12-2018 (GS 2018-86812)

De positieve ontwikkelingen in de natuur hangen direct samen met het gevoerde natuurbeleid, gericht op leefgebieden in Natura 2000 gebieden en in het Natuurnetwerk Limburg (NNL) en actieve soortenbescherming. Maatregelen om actief soorten te beschermen hebben gezorgd voor behoud en soms groei van sommige populaties⁷. De aanwas van het NNL zorgt voor grotere leefgebieden en daarmee de omstandigheid voor grotere en stabielere populaties, waarmee de negatieve trend is gestabiliseerd. In de agrarische en stedelijke gebieden zijn de natuurwaarden juist sterk gedaald. De vooruitgang binnen natuurgebieden geldt echter maar voor een deel van de soorten. Ook hier zijn er soorten en soortgroepen die het nog steeds moeilijk hebben en achteruit gaan, zoals de soorten van de heide. Hier speelt de aanwezigheid van drukfactoren zoals stikstof en droogte een negatieve rol.

Figuur 13 Trend in heatmap van de Patrijs

7 Rapportage stand van zaken actieve soortenbescherming, brief GS van 18-12-2018 (GS 2018-86812)

3.2 Drukfactoren op de natuur

De ontwikkeling van de natuur wordt beïnvloed door (abiotische) omgevingsfactoren. De omgevingsfactoren die het meeste effect hebben op de natuur noemen we drukfactoren. De drukfactoren worden samengevat als de ver-thema's (milieutechnische stressfactoren en gewijzigd grondgebruik). Als we spreken over de 'ver-thema's' dan doelen we op:

- Verdroging
- Verzuring
- Vermesting
- Verontreiniging
- Verstarring
- Versnippering
- Verstoring

Verdroging en natuurgebieden

Ongeveer 30% van de oppervlakte van natuurgebieden in Limburg is afhankelijk van het grondwaterpeil. Voor de helft van de oppervlakte zijn de condities goed, maar voor de andere helft zijn de condities matig of slecht. De **trend** is gemiddeld stabiel, wat wil zeggen dat het overall niet slechter wordt, maar ook niet beter. Vooral heide en moeras ondervinden echter nog steeds in groeiende mate last van de verdroging, hetgeen een directe doorwerking heeft op planten en dieren in deze leefgebieden.

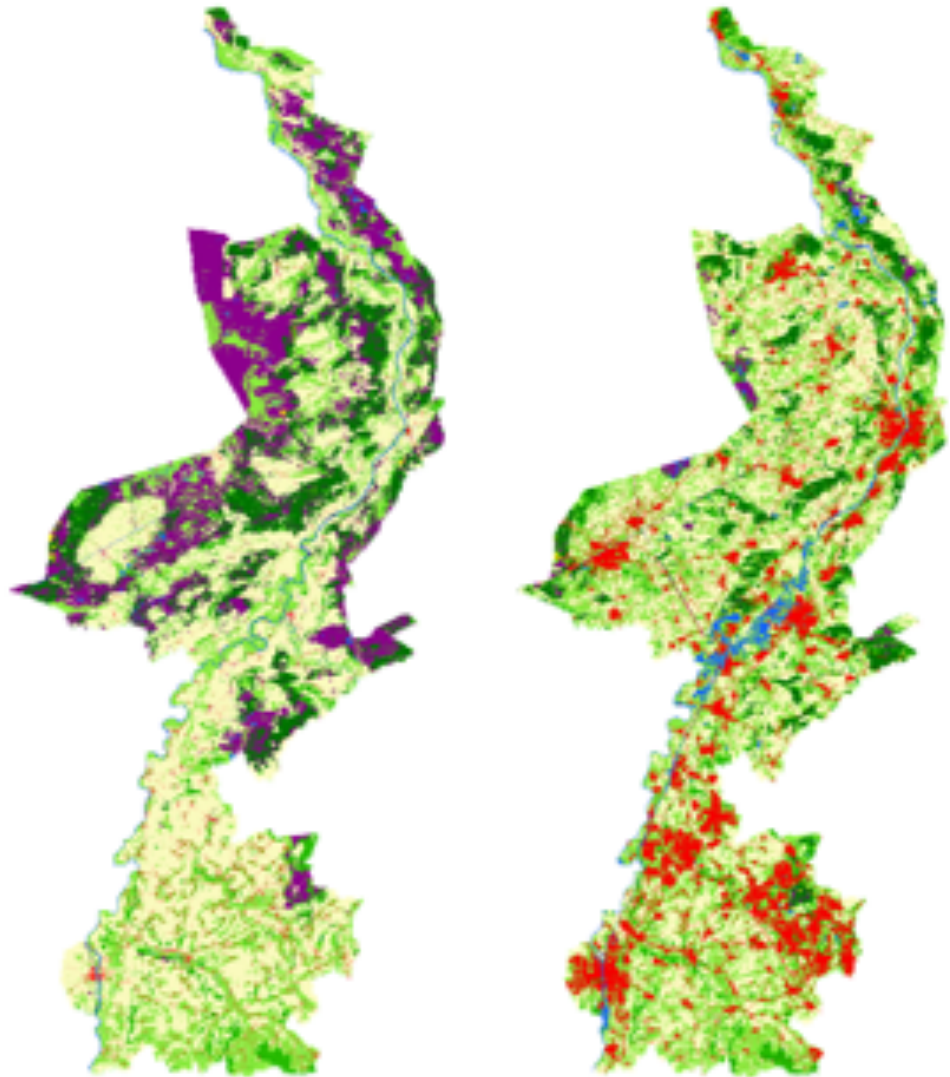
Verzuring, vermisting en natuurgebieden

De situatie in Limburg ten aanzien van **verzuring** van natuurgebieden laat een stabilisatie en een verslechtering zien. Vooral moerassen hebben met een verslechtering te maken door verzuring, ook hier met directe doorwerking op planten en dieren in deze leefgebieden.

Het negatieve effect van vermisting is de laatste jaren steeds nadrukkelijker geagendeerd, onder andere door gerechtelijke uitspraken (stikstofdossier, nitraatrichtlijn), die dwingen tot een groter herstel en bescherming van natuurwaarden, alvorens economische ontwikkelingen doorgang kunnen vinden. Er is een disbalans tussen wat de maatschappij vraagt van de natuur en wat de natuur kan dragen.

Verstarring- versnippering- verstoring (gewijzigd grondgebruik)

De ver-thema's worden mede veroorzaakt door het gewijzigde gebruik van gronden. Sinds 1900 hebben in Limburg grote heide en hoogveen ontginningen plaatsgevonden. Waar heide en hoogveen verdween, voor onder andere turfwinning, werden mede door peilsturing van de waterstanden, mogelijkheden gecreëerd voor landbouw en veeteelt en voor verstedelijking (wonen en werken). Zo maakte in honderd jaar tijd circa 600 vierkante kilometer natuur plaats voor met name graslanden (256km²) en verstedelijking (300km²). In onderstaande figuur is de transformatie van Limburg verbeeld. Opvallend is de afname van heide en bos/natuurgebieden en de toename van verstedelijking. In de loop van de jaren is de oppervlakte bos en open natuurlijk terrein gereduceerd tot 17% van het totale oppervlak.

Figuur 14 Grondgebruik in Limburg, links 1900 en rechts 2000⁸ (paars heide en hoogveen, rood verstedelijking, geel agrarisch, lichtgroen gras, donkergroen bos/natuurgebied)

Naast de totale afname in oppervlakte natuurgebieden, zien we ook dat de gebieden kleiner en los van elkaar zijn komen te liggen (versnippering). Daarbij worden ze gescheiden van elkaar door infrastructuur en verstedelijking. Het recreatieve medegebruik van de natuur vindt door meer mensen plaats (bevolkingsgroei en verstedelijking) in een kleiner gebied, hetgeen de verstoring door aanwezigheid, geluid en licht versterkt.

Het verminderen en voorkomen van de drukfactoren is niet iets dat we direct via voorliggend programma regelen. De drukfactoren kunnen lokaal sterk verschillen, daarom is lokaal maatwerk op gebiedsniveau nodig. In het landelijk gebied houdt dit in dat onder andere via gebiedsprocessen en gebiedsprogramma's NPLG wordt toegewerkt naar herstel van het ecosysteem (lucht, bodem en water).

⁸ Alterra: het historische grondgebruik van Nederland per provincie

3.3 Conclusie

Met de soortenrijkdom/biodiversiteit gaat het niet goed. De uitvoering van het huidige natuurbeleid leidt tot een stabilisatie van de daling van (een deel van) de beschermde soorten binnen en buiten beschermde gebieden door de getroffen herstelmaatregelen. Behoud en verder herstel van deze waarden wordt echter nog steeds bedreigd door drukfactoren (ongunstige kwaliteit van bodem, lucht en water), versnippering en beperkte omvang van het huidige natuurareaal. Vooral soorten die buiten beschermde gebieden voorkomen, in het landelijk en stedelijk gebied, gaan achteruit.

4

Evaluatie
en actuele
inzichten

In dit hoofdstuk reflecteren we op het provinciale natuurbeleid en belichten we de inzichten uit nationale evaluatie van het natuurbeleid. Ook gaan we in op enkele actuele inzichten ten aanzien van de waarde van natuur.

4.1 Reflectie op de resultaten van de Natuurvisie Limburg 2016.

Het vigerende Limburgse natuurbeleid is in 2017 vastgesteld (in de Natuurvisie 2016). De inhoud van die natuurvisie weerspiegelt in belangrijke mate de taken en doelstellingen die vanuit het nationale natuurbeleid en bijbehorende wettelijke kaders bij de decentralisatie aan de Provincie zijn opgedragen. De focus lag daarom vooral op de bescherming en ontwikkeling van de kern van de Limburgse natuur; de Natura 2000 gebieden, zelfrealisatie, de aankoop, inrichting en beheer van het NNL, de actieve en passieve bescherming van bedreigde soorten en het faunabeheer.

Dankzij dit natuurbeleid zijn de afgelopen jaren de wettelijke taken van de Provincie uitgevoerd en zijn er flinke stappen gemaakt in de ontwikkeling, inrichting en beheer van natuur en in de bescherming van soorten. Afgemeten aan de ontwikkeling van de natuur (zoals aangegeven in hoofdstuk 3) kan worden gesteld dat het beleid in ieder geval voor een deel van de soorten positief heeft uitpakkt.

Tegelijkertijd zijn er belangrijke aandachtspunten.

- het kopen en inrichten van gronden voor het NNL heeft vertraging opgelopen, onder meer door de beperkte beschikbaarheid van te verwerven gronden en door het pauzeren van natuurregelingen voor aankoop en realisatie.
- de ontwikkeling van natuurwaarden wordt, ook in delen van de kernnatuurgebieden, negatief beïnvloed door drukfactoren. In natuurgebieden is daardoor vaak langjarig aanvullend beheer nodig om het behaalde herstel te borgen en soms moeten zelfs overlevingsmaatregelen worden getroffen om onherstelbare schade te voorkomen.
- in de gebieden waarop de focus van het natuurbeleid zich niet primair richt (agrarisch gebied, stedelijk gebied) nemen de natuurwaarden af.

Op hoofdlijnen is de conclusie dat het natuurbeleid, ondanks resultaten op onderdelen, onvoldoende resultaten heeft bereikt in het aanbrengen van robuustheid en het beschermen van kwetsbare waarden. Doordat veel habitats en soorten niet in een gunstige staat van instandhouding verkeren, is het nauwelijks mogelijk om vergunningen en ontheffingen te verlenen voor o.a. woningbouw, veehouderij en grote infrastructurele projecten. Dit geeft extra urgentie om de natuur in Limburg op korte termijn te herstellen.

4.2 Evaluatie nationaal natuurbeleid

De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) heeft een evaluatie uitgevoerd van het Nederlandse natuurbeleid. De bevindingen van de RLI laten overeenkomst zien met de reflecties op het Limburgse natuurbeleid. Hun hoofdconclusie is: "het Nederlandse natuurbeleid schiet tekort".

Het RLI onderscheidt vier categorieën van oorzaken voor het tekortschieten van het Nederlandse natuurbeleid:

- We hanteren in Nederland een te smal natuurbegrip.
- Het natuurbeleid is te weinig gekoppeld aan ander beleid.
- Natuur heeft een te zwakke positie bij economische en politieke afwegingen.
- Overheden werken te weinig samen.

Uit RLI-advies 'Natuurinclusief Nederland'

Er is in ons land sprake van een biodiversiteitscrisis. Het natuurbeleid verdient dan ook meer prioriteit op de politieke en bestuurlijke agenda. Het is cruciaal om de teruggang van natuur te keren en te zorgen voor herstel. Daartoe zal de overheid met veel meer inzet moeten werken aan de totstandkoming van een natuurinclusief Nederland. Zo zal natuurherstel verbonden moeten worden met andere maatschappelijke opgaven.

De focus van het natuurbeleid is te smal, het beleid is hoofdzakelijk gericht op beschermde natuurgebieden. Die gebieden zijn echter onderdeel van veel grotere ecosystemen, ook buiten de beschermingsgrenzen. Met het huidige beleid lukt het niet om ervoor te zorgen dat de condities voor (grond)water, bodem en milieu op orde zijn. De smalle focus van het natuurbeleid gaat bovendien gepaard met te weinig aandacht voor de natuur in het landelijk en stedelijk gebied⁹.

Te smal natuurbegrip

Naar het oordeel van RLI wordt in het huidige natuurbeleid het begrip natuur te krap afgebakend. Het beleid is hoofdzakelijk gericht op de beschermde gebieden. Die gebieden zijn echter onderdeel van veel grotere ecosystemen, ook buiten de beschermingsgrenzen, dus ook hier dient de biodiversiteit op peil te worden hersteld. Met het huidige beleid lukt het niet om de gebieden afdoende te beschermen en te zorgen dat de condities voor (grond)water, bodem en milieu op orde zijn. De krappe afbakening van het natuurbeleid gaat bovendien gepaard met te weinig aandacht voor de natuur in het landelijk en stedelijk gebied. Ook daar is natuurherstel van belang, zowel vanwege de biodiversiteit en het behoud van de diensten die de natuur levert, als vanwege het belang van een groene leefomgeving voor de gezondheid en het welbevinden van mensen.

⁹ https://www.rli.nl/sites/default/files/advies_natuurinclusief_nederland_def.pdf

Te weinig gekoppeld aan ander beleid

Het RLI stelt dat de ambitie van de overheid, om natuuropgaven te verweven met andere maatschappelijke opgaven en te bewegen naar een natuurinclusieve samenleving, vastloopt. Ze beschrijft dat goedwillende partijen in de samenleving, in de praktijk daarbij allerlei belemmeringen ondervinden. Voorbeelden die gegeven worden zijn: Boeren kunnen kansen voor een natuurvriendelijke bedrijfsvoering niet verzilveren in een verdienmodel. In de bouw komt vergroening bij nieuwbouw en renovatie te weinig tot stand door ontbreken van duidelijke beleidsrichtlijnen. De omvorming van nationale parken tot grotere en natuurinclusieve gebieden wordt belemmerd door te beperkte wettelijke criteria. Een integrale aanpak van maatschappelijke opgaven faalt doordat rijksbudgetten niet gebundeld kunnen worden ingezet voor een gebiedsgerichte aanpak.

Te zwakke positie van natuur bij economische en politieke afwegingen

Het RLI stelt dat ondanks brede maatschappelijke zorgen over de toestand van de natuur in Nederland, het natuurbelang nog altijd een zwakke positie heeft bij economische en politieke afwegingen. Natuur wordt dikwijls gezien als een kostenpost en als een deelbelang dat economische groei hindert. Er lijkt sprake te zijn van een blinde vlek voor de betekenis van natuur als bestaansvoorwaarde voor de mens.

Te weinig samenwerking tussen overheden

Als laatste hoofdcategorie van oorzaken stelt RLI dat het niet halen van de doelen van het Nederlandse natuurbelief als oorzaak heeft: een gebrek aan samenhangende bestuurlijke aanpak. Effectief natuurbelief vergt samenwerking en afstemming. In de praktijk schort het vaak aan samenwerking tussen overheden onderling en met andere partijen. Het ontbreekt ook aan systematische monitoring van de realisatie van de doelen en onafhankelijk toezicht op het bereiken daarvan.

4.3 Actuele inzichten ten aanzien van de waarde van natuur

4.3.1 Ecosysteemdiensten

Natuur wordt in de samenleving nog vaak gezien als vanzelfsprekend, als lastpost of als kostenpost. Tegelijkertijd is het besef groeiende dat de natuur juist een bijdrage kan leveren aan maatschappelijke opgaven aangeduid met de term 'ecosysteemdiensten'. Zo zorgen natuur en natuurlijke hulpbronnen voor schoon water, schone grond en schone lucht en voor een gezonde fysieke leefomgeving. Figuur 15 geeft een overzicht van tal van producten en diensten waaraan de natuur kan bijdragen. Oplossingen die via de natuur kunnen worden gerealiseerd, kunnen een alternatief zijn voor technische maatregelen, zoals bouwmaterialen van hennep en hout of opvangbekkens voor het vasthouden van water. Een keuze voor een natuurlijke oplossing heeft daarbij vaak het voordeel dat meerdere doelen kunnen worden gerealiseerd, bijvoorbeeld op het gebied van de biodiversiteit.

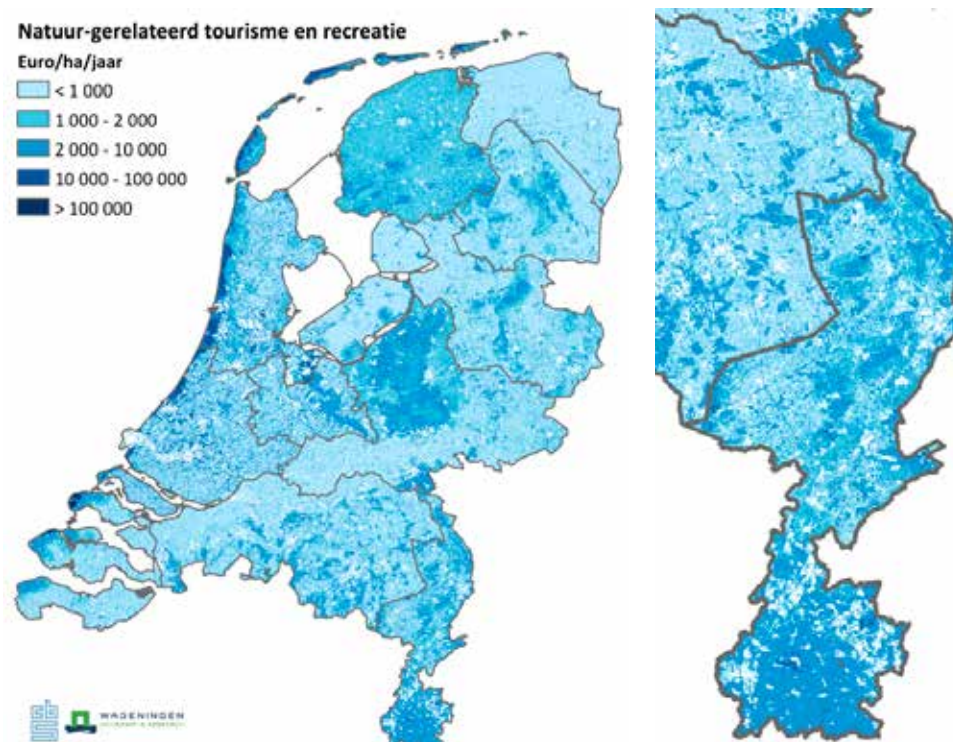
Figuur 15 voorbeelden van ecosysteemdiensten

Inspiratie voor alternatieve natuurgerichte keuzes in de samenleving worden gegeven in het rapport **Natuurverkenning 2050 Scenario natuurinclusief** van de WUR. De verkenning geeft een doorkijk naar de effecten van de natuurinclusieve samenleving ten aanzien van biodiversiteit. In het kort is de conclusie dat inzet op de beschermde natuur, samen met een natuurinclusieve samenleving, leiden tot 100% biodiversiteitsherstel in 2050. Hoe eerder we beginnen, hoe makkelijker het is het tij te keren, hoe winstgevender of goedkoper, oftewel hoe effectiever het is.

4.3.2 Aantrekkelijk woon- en verblijfsomgeving

De economische waarde van natuur komt, ook financieel vertaald, onder meer tot uiting in cijfers over recreatie en toerisme en over de huizenprijzen. Figuur 16 geeft inzicht in de economische waarde van natuur-gerelateerd toerisme in Nederland. Gebieden met een hoge waarde hebben meer dan 100 duizend euro per hectare aan bestedingen. Dit zijn de gebieden langs de kust. Verder vallen de Utrechtse Heuvelrug, de Veluwe en Friesland op. Maar ook Limburg scoort hoog, met een zwaartepunt in Zuid-Limburg; hetgeen het belang van de natuur en het natuurlijke landschap hier onderstreept.

Natuur en een natuurlijke omgeving blijken zo belangrijke pijlers voor de regionale economie, hetgeen inzichtelijk maakt dat inzet op meer natuur ook economische gezien kansen biedt, in dit geval voor (versterking van) toerisme en recreatie.

Figuur 16 natuur-gerelateerde toerisme en recreatie CBS¹⁰

Ook de aantrekkelijkheid van de woonomgeving laat zich in cijfers vertalen. Omgevingen met veel groen zijn aantrekkelijker dan omgevingen met veel verstering en weinig groen. De WUR heeft in opdracht van Royal FloraHolland een **factsheet** opgesteld met betrekking tot de effecten van groen in de stad. Uit het vooronderzoek¹¹ is gebleken dat de waardering van woningen met veel groen en in een groene omgeving een waardering hebben die 4% tot 15% hoger kan zijn; hetgeen inzichtelijk maakt dat meer groen juist meer waarde genereert in plaats van kosten.

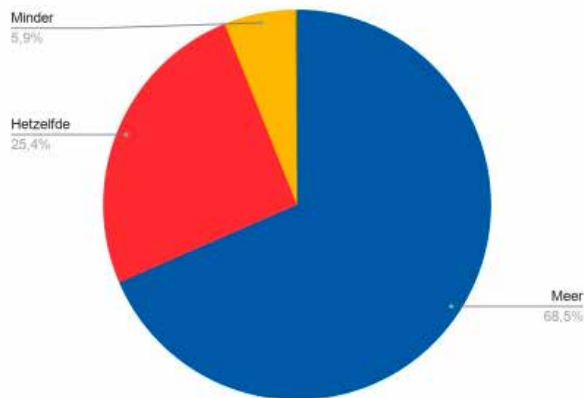
4.3.3 De waarde van natuur voor gezondheid en welbevinden

Een van de lessen uit de afgelopen Coronaperiode is dat het verblijven in de natuur voor veel mensen een waardevol onderdeel is van hun leven. Tijdens de burgerparticipatie omtrent de provinciale omgevingsvisie zijn burgers bevestigd over natuur en landschap. Natuur bleek belangrijk gevonden te worden door de inwoners van Limburg. Dat komt ook naar voren bij de vragen die zich specifiek richten op het thema natuur. Er is grote consensus over de waarde van natuur; een grote meerderheid vindt dat we natuurgebieden in Limburg meer ruimte moeten bieden (68,5 %) - en anders op z'n minst de natuur moeten behouden (25,4%). Slechts een kleine minderheid is bereid om de natuur in Limburg te verminderen (5,9%). En ook de vraag of de natuur in Limburg moet blijven zoals die nu is, ook als dat in de toekomst moeilijk wordt door ontwikkelingen in bijvoorbeeld vervoer, klimaat of wonen wordt door de overgrote meerderheid van de respondenten (83,5%) positief beantwoord.

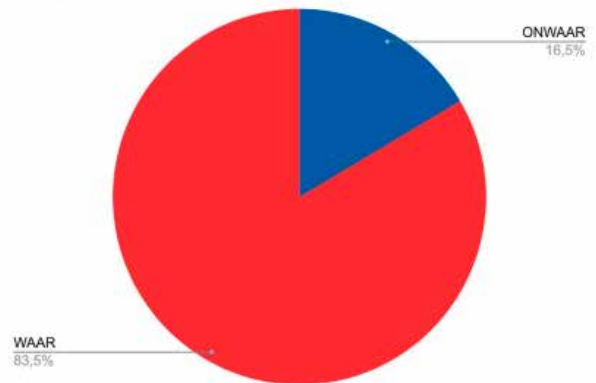
¹⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/innovatie/project/de-economische-waarde-van-de-natuur>

¹¹ J.C.A.M. Bervaes & J. Vreke (2004), De invloed van groen en water op de transactieprizen van woningen. Alterrapport 959. WUR-Alterra, Wageningen.

Moeten we natuurgebieden in Limburg meer of juist minder ruimte bieden?

Moet de natuur in Limburg blijven als die nu is, ook als dat in de toekomst moeilijk wordt door ontwikkelingen in bijvoorbeeld vervoer, klimaat of wonen?

Figuur 17 waardering natuur door Limburgers POVI

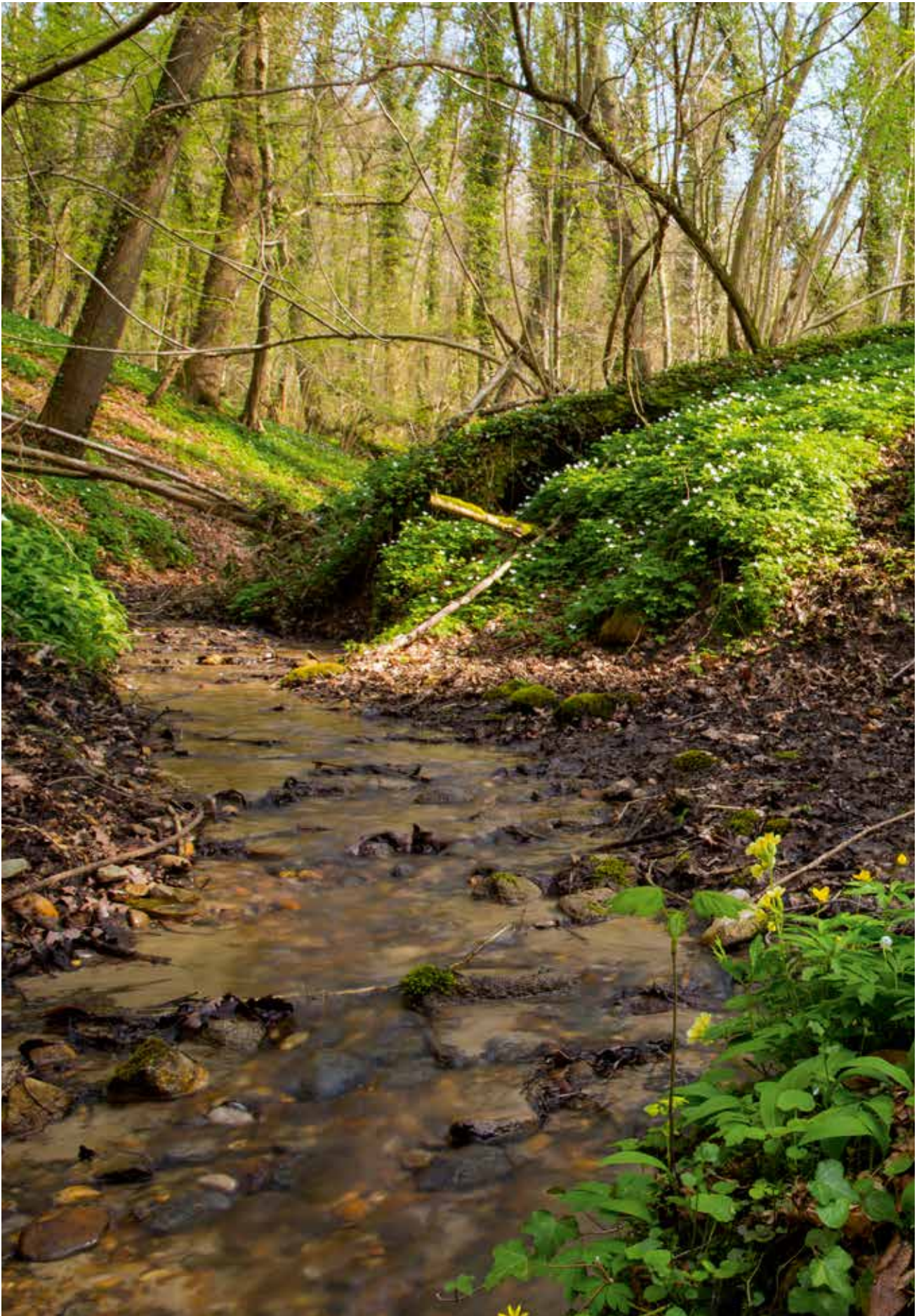
Biodiversiteit en vergroening dragen beiden ook bij aan de gezondheid en het welzijn van mensen. In de kennisbundel **Groen en Gezondheid** van het RIVM zijn de resultaten van onderzoeken in het kader van groen en gezondheid gebundeld. Er is veel bewijs dat groen bijdraagt aan fysiek en/of mentaal herstel van met name stress en aandacht moeheid. Daarnaast kan groen gezondheidsschade verminderen, doordat het – mits goed ontworpen – de lucht- en geluidskwaliteit kan verbeteren door met name buffering en hittestress kan reduceren. Natuur leidt ook tot besparingen in de uitgaven voor de volksgezondheid. Reeds in 2012 is door KPMG (<https://edepot.wur.nl/211028>) berekend dat 10% meer groen in de woonomgeving in Nederland zou leiden tot in totaal jaarlijks ruim 84.000 minder patiënten die zich bij de huisarts melden, leidend tot ruim € 65 miljoen besparing aan zorgkosten. Voorts zou 10% meer groen in Nederland leiden tot bijna 57.000 minder zieke werknemers, optellend tot totale jaarlijkse vermeden arbeidsbaten van € 328 miljoen. Hele concrete resultaten zijn bijvoorbeeld bereikt bij een experiment met het benutten van natuur in de gezondheidszorg in Afferden (zie inzet).

*Natuur kan ook zorgen voor besparingen in de volksgezondheid. Een voorbeeld vinden we in het Noord-Limburgse Afferden waar de Huisartsenpraktijk van Hans Peter Jung (2800 mensen) een deal sloot met zorgverzekeraar VGZ. Hij introduceerde 'biowalking', wandelen en beleven van de natuur onder begeleiding van een zorgverlener. Dit leidt sinds 2016 tot 25% minder doorverwijzingen naar ziekenhuizen. In 2017 was het zorggebruik van patiënten van huisartspraktijk Afferden ruim 4,5 ton lager dan verwacht (€ 165 /p.p.j), waarbij ook de kosten van de begeleiding van de zorgverlener zijn verrekend. Op grond van deze cijfers zou bij een provinciebrede uitrol van dit concept op jaarbasis in potentie tientallen miljoenen bespaard worden op zorgkosten. In de woorden van de lokale natuurbeschermer: 'natuurbehoud is eigen behoud'. www.huisartsenafferden.uwartsonline.nl
www.ivn.nl/biowalking*

Naast deze positieve effecten van groen, kan groen overigens ook zorgen voor gezondheidsschade, onder meer via de blootstelling aan pollen en verschillende ziekteverwekkers. Het is belangrijk om hier in het ontwerp, beheer en gebruik van groen expliciet aandacht aan te besteden.

4.4 Conclusie

Op grond van onder meer een evaluatie door de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur en nieuwe inzichten uit de nationale beleidsontwikkeling, aangevuld met ervaringen in de provincie Limburg wordt geconcludeerd dat de huidige basis voor het natuurbeleid te smal is, dat de natuur buiten de natuurgebieden onder druk staat en dat de natuur binnen natuurgebieden door drukfactoren niet verder kan herstellen. Ecosystemen dienen meer als geheel gezien te worden (ook buiten het Natuurnetwerk) en gebiedsgericht in balans te worden gebracht; ook de verbinding tussen ecosystemen is belangrijk voor de biodiversiteit. De kwetsbare waarden dienen beter beschermd te worden. Het natuurbeleid kan efficiënter en doelgerichter worden, onder meer door drukfactoren aan te pakken en mee te liften op kansen die zich voordoen. Geconstateerd wordt dat er grote opgaven en kansen liggen om natuurdoelen op nieuwe wijzen te realiseren, omdat natuurlijke oplossingen bijdragen aan belangrijke maatschappelijke opgaven (de natuur levert ecosysteemdiensten als schoon water, lucht en gezonde bodem), of simpelweg omdat mensen om uiteenlopende redenen de waarde van natuur zien en willen ondersteunen. Inzet op functiemenging en nature-based-solutions en een bredere basis voor het natuurbeleid (bij andere overheden, andere sectoren en bij burgers) bieden kansen.

A person wearing a purple jacket and black leggings is running on a dirt trail. The trail is surrounded by tall grass and trees. The person is running away from the camera, and the background is slightly blurred.

5

Centrale
doelstelling
en keuze
voor drie
programmaliijnen

5.1 Doelstelling

Het Limburgse natuurbeleid is ingebed in de vastgestelde POVI. Daarmee is ook richting gegeven aan de koers die de uitwerking van het beleid in dit natuurprogramma krijgt. De in de POVI aangegeven hoofdlijnen zijn:

- het in stand houden en waar mogelijk versterken van de biodiversiteit;
- het realiseren van een robuust natuur-, bos-, en waternetwerk en een groen dooraderd landelijk gebied;
- de maatschappelijke verankering en beleefbaarheid van natuur.

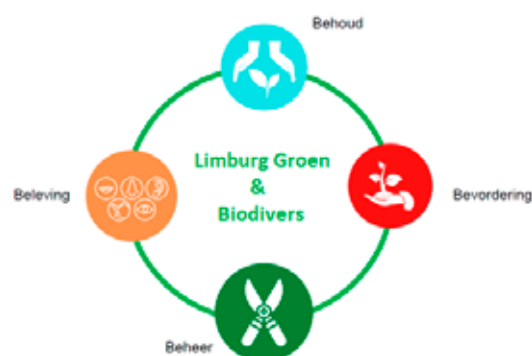
In lijn met de uitgangspunten van het nationale natuurbeleid, leidt dit tot de volgende centrale doelstelling voor het Limburgse natuurbeleid:

Behoud en herstel van de biodiversiteit, in een natuurinclusieve samenleving.

Deze centrale doelstelling geeft richting aan de aanpak van het Limburgse natuurbeleid in drie programmalijnen (zoals toegelicht in 5.2) en aan de activiteiten die binnen deze programmalijnen worden uitgevoerd.

Het kiezen van een centrale doelstelling laat onverlet dat er op beleidsonderdelen ook deeldoelstellingen aan de orde kunnen zijn. Zo is de verwachting dat op korte termijn ook vanuit het **NPLG** nieuwe kwantitatieve opgaven ter realisatie van de VHR opgave aan de provincies worden toebedeeld.

Het natuurprogramma staat niet op zichzelf; ook andere programma's, zoals het Programma Landschap, richten zich op beleidsdoelen in het landelijk gebied. Om de verbinding tussen de verschillende programma's aan te kunnen geven, is er een gezamenlijk rode draad overeengekomen, langs de lijn van de 4 B's: behoud, bevorderen, beheer en beleving. Met voorliggend natuurprogramma willen we:

Behoud van de Limburgse biodiversiteit door meer bescherming van unieke en kwetsbare soorten en leefgebieden;

Bevorderen van de kwaliteit van de Limburgse biodiversiteit via de grote programma's en transities;

Het **beheer** van de Limburgse natuur verbeteren;

De **beleving** van de Limburgse biodiversiteit waarderen, koesteren en stimuleren. Versterken van het verhaal dat biodiversiteit en meer groen vertellen.

5.2 Een keuze voor drie programmalijnen

De huidige basis voor het natuurbeleid is te smal, de natuur buiten de natuurgebieden staat onder druk en de natuur binnen natuurgebieden kan door drukfactoren niet verder herstellen. Tegelijkertijd liggen er grote opgaven en kansen om natuurdoelen op nieuwe wijzen te realiseren, omdat natuurlijke oplossingen bijdragen aan belangrijke maatschappelijke opgaven of simpelweg omdat mensen graag natuur willen creëren. Daarom formuleert dit beleidskader drie programmalijnen die voortbouwen op het gevoerde natuurbeleid en deze versterken, verbreden en doelgerichter en efficiënter maken. Drie lijnen ook die de Provincie in de gelegenheid stellen een breder scala van rollen te laten zien, en meer burgers en partijen deelgenoot te maken in het bereiken van natuurdoelen, met ruimte voor toekomstige colleges om daarbinnen prioriteiten, accenten en financiële speelruimte te bepalen.

Het behoud en de versterking van de biologische diversiteit staat centraal, we gaan dit realiseren door inzet in drie programmalijnen.

1. We versterken de natuur en beschermen wat beschermd moet worden.
-> **Robuuste Natuur: robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd**
2. We betrekken biodiversiteit zo veel mogelijk in alle maatschappelijke sectoren en in alle ruimtelijke en economische afwegingen en ontwikkelingen, vanaf het eerste moment.
-> **Limburg Natuurinclusief: natuur verweven in andere sectoren**
3. We stimuleren en faciliteren de beleving, acceptatie, verwondering, educatie en waardering van natuur lokaal (dicht bij huis).
-> **Limburgers voor groen: natuur verbonden met de samenleving**

Vertaald naar de rode draad van de 4 B's zijn de volgende zwaartepunten in de verschillende programmalijnen te herkennen:

Programmalijnen	4 B's
Robuuste Natuur: robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd <i>Hoofddoel 'behoud & beheer'</i> <i>Natuurnetwerk Limburg ingericht, verbonden, beschermd en beheerd</i>	Behoud, Beheer, Bevordering, beleving
Limburg Natuurinclusief: natuur verweven in andere sectoren <i>Hoofddoel 'bevorderen'</i> <i>Biodiversiteit stimuleren in alle maatschappelijke sectoren, economische en ruimtelijke afwegingen en ontwikkelingen</i>	Bevordering beheer, beleving
Limburgers voor groen: natuur verbonden met de samenleving <i>Hoofddoel 'beleving'</i> <i>Stimuleren en faciliteren van de beleving, acceptatie, verwondering en waardering van natuur lokaal (dicht bij huis)</i>	Beleving & Bevordering

Tabel 3: Programmalijnen in relatie tot de 4 B's:

6

Uitwerking
van de drie
programmaliijnen

Bij de invulling van iedere programmalijn en de onderliggende onderwerpen worden de beleidsmatige uitgangspunten geschetst, daarbij tegelijkertijd invulling gevend aan de nieuwe beleidsmatige accenten.

Daarmee wordt de nadere uitwerking gegeven van het provinciale belang natuur, zoals door Provinciale Staten vastgelegd in de POVI.

6.1 Programmalijn: Robuuste Natuur

De programmalijn Robuuste Natuur vormt het bijgestelde Provinciale beleidskader voor de delen van het natuurbeleid die zijn verankerd in de Wet natuurbescherming en de taken en verantwoordelijkheden die zijn afgesproken in het Natuurpact en het Programma Natuur. De programmalijn omvat in grote lijnen de huidige natuurbeleidsdossiers, met een nieuwe impuls.

Programmalijn Robuuste Natuur

Robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd

Hoofddoel 'behoud & beheer'

Natuurnetwerk Limburg ingericht, verbonden, beschermd en beheerd

Subdoelen

Realisatie Natuur Netwerk Limburg
Bescherming van bestaande natuur
Herstel en versterking van Natura 2000-gebieden
Verbonden natuurgebieden
Systeembenadering als uitgangspunt
Kwalitatief beheerde natuurgebieden
Bescherming en behoud van bossen en aanleg van nieuwe bossen
Efficiëntere bescherming van beschermde soorten
Beheer van fauna en invasieve exoten ter voorkoming van schade

Belangrijkste rollen Provincie

Reguleren (verordenen, vergunnen, toezicht en handhaving)
Subsidiëren (stimuleren en ondersteunen)
Regisseren (realisatie Natuur Netwerk Limburg)
Kennis bundelen en onderzoeken

Belangrijkste partners

Terrein beherende organisaties
Grondeigenaren
Waterschap
Natuur en milieu organisaties

6.1.1 Natuurnetwerk Limburg (inclusief ontwikkelopgave)

In de jaren '90 van de vorige eeuw is de ecologische hoofdstructuur (EHS) ingesteld. Belangrijkste doel was om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Dit natuurnetwerk bestaat enerzijds uit bestaande natuurgebieden en anderzijds uit te realiseren van nieuwe natuurgebieden. Sinds 2013 wordt niet meer gesproken over de EHS, maar van Natuurnetwerk Nederland (NNN) en ligt de realisatie ervan bij de provincies. In Nederland dient in 2027 een samenhangend natuurnetwerk gerealiseerd te zijn (het Natuur Netwerk Nederland, NNN). Het Limburgs deel van het NNN noemen we Natuurnetwerk Limburg (NNL).

Het NNL bestaat grotendeels uit bestaande natuur. Een ander deel is nog (landbouw)grond die omgevormd moet worden naar natuur. In 2013 heeft de Provincie Limburg de opgave gekregen (inclusief middelen) om 3431 ha landbouwgrond in te richten als natuur. Daartoe hebben we van het Rijk gronden gekregen en middelen om 2600 ha landbouwgrond af te waarderen. Dit wordt de "Ontwikkelopgave" genoemd. Momenteel (2022) resteert (conform afspraken in het Natuurpact) een ontwikkelopgave van circa 990 ha en een inrichtingsopgave van circa 1270 ha, te realiseren uiterlijk in 2027. De uitvoering van deze opgave is ondergebracht in het Uitvoeringprogramma Natuurrealisatie. Realisatie kan op twee manieren: zelfrealisatie door de grondeigenaar of verwerving en inrichting via de overheid en daarna overdracht van beheer en/of eigendom naar een (eind) beheerder. Wij houden een zorgvuldig overzicht bij van de realisatie van de hectares natuur.

Geconcludeerd is dat de realisatie achter blijft bij de planning. Daarom is een versnelling nodig om deze taakstelling voor 2027 te bereiken. De provincies hebben met het Rijk afgesproken dat eind 2022 een realisatiestrategie wordt opgeleverd, die inzicht biedt hoe de resterende opgave wordt gerealiseerd. Vrijwillige verwerving en inrichting is en blijft het uitgangspunt, maar op voorhand is niet uit te sluiten dat het bereiken van de doelstelling ook noodzaakt tot dwingendere maatregelen (te denken valt aan de inzet van publiekrechtelijke instrumenten zoals de Omgevingsverordening). Met het Rijk wordt ook overleg gevoerd over onder meer de financiële randvoorwaarden om de ontwikkelopgave te realiseren; mocht in de toekomst blijken dat realisatie van de ontwikkelopgave aanvullende provinciale financiering vraagt, dan zal op dat moment besluitvorming aan de orde zijn.

Gelet op de huidige biodiversiteitsproblematiek worden reeds aangekochte en afgewaardeerde gronden zo snel als mogelijk als natuur ingericht. We streven bij inrichting en beheer van nieuwe en bestaande natuur in beginsel naar maximale natuurkwaliteit, in geval van Natura 2000 passend bij de doelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Binnen het NNL liggen gronden waarvoor géén financiering beschikbaar is vanuit de ontwikkelopgave. We zullen binnen het NPLG bezien hoe we deze gronden kunnen inrichten als natuur.

Inmiddels is duidelijk geworden dat met realisatie van het NNL onvoldoende natuurherstel wordt gerealiseerd om de VHR-doelen te behalen. We gebruiken het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) om invulling te geven aan extra maatregelen om te komen tot voldoende natuurherstel. In het kader van het NPLG zal daarom worden bezien of en hoeveel extra natuurareaal wordt gerealiseerd, hoe overgangs- en verbindingszones bijdragen en hoe condities verbeterd worden om te komen tot voldoende natuurherstel.

In de Natura 2000-gebieden staan de doelen waarvoor deze zijn aangewezen centraal. Alle andere functies gelegen in de Natura 2000-gebieden moeten dienstbaar zijn aan de natuur. Functies en gebruik in de directe omgeving mogen geen negatieve effecten hebben op de doelen waarvoor het gebied is aangewezen (externe werking). Vanuit de Europese biodiversiteitsstrategie en daaruit voortvloeiende regelgeving wordt meer nadruk gelegd op snelle realisatie van de doelen.

In de **Natura 2000-beheerplannen** zijn de doelen uitgewerkt en maatregelen voor telkens zes jaar vastgelegd. Via de natuurdoelanalyses (NDA's) zal verder inzichtelijk worden gemaakt welke aanvullende maatregelen nodig zijn om de doelen te realiseren. Als gevolg van de komende actualisatie van het Natura 2000-doelensysteem door het Rijk zullen de landelijke opgaven naar regionale opgaven en prioriteiten worden vertaald. Wij vertalen deze door naar de Natura 2000-beheerplannen en de uitvoering van de maatregelen. We hebben aandacht en dragen zorg voor andere natuurwaarden en –doelen in de Natura 2000-gebieden, maar de realisatie van de doelen waarvoor het gebied is aangewezen kan met zich meebrengen dat andere natuurwaarden ter plaatse afnemen of verdwijnen. Indien hierdoor bossen verdwijnen zorgen we, in lijn met de landelijke bossenstrategie, voor een adequate compensatie.

In de komende jaren zullen alle Natura 2000-beheerplannen worden geactualiseerd. Daarbij verschuift de focus van het voorkomen van verslechtering naar het behalen van de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen om zo een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten te bereiken. Ook soorten en habitattypen buiten Natura 2000-gebieden tellen mee voor de landelijke gunstige staat van instandhouding en dienen daarom beschermd te worden. We gaan in overleg met het Rijk om meer flexibiliteit in de doelstellingen voor de Natura 2000-gebieden te krijgen wanneer doelen niet langer passen bij het hersteld ecosysteem van een gebied.

Bij de Limburgse uitwerking van het NPLG in de gebiedsprogramma's richten we ons op de realisatie van de doelen en maatregelen in en rond de Natura 2000-gebieden. Naast natuurherstel zal dit ook gaan om stikstofreductie, herstel van het watersysteem en klimaatmaatregelen.

Bij de ontwikkeling van de integrale gebiedsprogramma's in het kader van het NPLG zetten we in op het realiseren van overgangszones rond het NNL, met name bij Natura 2000-gebieden. We doen dit om te voorkomen dat andere gebruiksfuncties in de directe omgeving negatieve effecten hebben op de VHR-doelen. Deze zones zijn nodig om de abiotiek van de gebieden op orde te krijgen en daarmee externe drukfactoren te verminderen.

We bezien de mogelijkheden om via de Omgevingsverordening en beheerplannen het gebruik van gronden te reguleren, daar waar negatieve effecten op de Natura 2000-gebieden dreigen.

- We actualiseren de Natura 2000-beheerplannen.
- We zetten (met name in de NPLG gebiedsplannen) in op het realiseren van (transitie) zones om het Natuurnetwerk, waar andere functies in de directe omgeving geen negatieve effecten mogen hebben op de VHR-doelen.
- We zetten provinciale instrumenten zoals Omgevingsverordening en beheerplannen in om het gebruik van gronden te beïnvloeden teneinde de N2000-doelen te bereiken.

Het Natuurnetwerk Limburg (NNL) en de Natura 2000-gebieden zijn via de Omgevingsverordening ruimtelijk afgebakend en wettelijk beschermd. De bescherming van het NNL bestaat nu vooral uit een ruimtelijk bescherming van het areaal. Tot op heden was er nauwelijks of geen bescherming van het NNL (niet zijnde Natura 2000) tegen externe negatieve invloeden. Deze delen van het NNL moeten wel een substantiële bijdrage leveren aan de biodiversiteit én daarmee aan het behalen van VHR-doelen. Omdat de externe bedreigingen kunnen leiden tot verslechtering van het VHR-doelbereik onderzoeken we de mogelijkheid om in de Omgevingsverordening regels op te nemen om verdere bescherming van het NNL mogelijk te maken, voor de relevante drukfactoren. De verbeelding en de regels in de Omgevingsverordening zullen geactualiseerd worden conform voorliggend natuurprogramma.

Natuurcompensatie

De bestaande natuur dient zoveel als mogelijk behouden te blijven. Alleen indien dwingende redenen van groot openbaar belang ertoe leiden dat ruimtelijke ontwikkelingen in of nabij het natuurnetwerk plaatsvinden én alternatieven ontbreken, kan een aantasting van het natuurnetwerk worden toegestaan, waarbij compensatie van de verloren natuurwaarden dient plaats te vinden. De compensatie vindt plaats in areaal, aangevuld met een kwantiteitstoeslag welke proportioneel is aan het areaal en de kwaliteit (inclusief leeftijd) van de natuurwaarden die verloren gaan. De locatie voor compensatie wordt passend bestemd voor het gebruik als natuurcompensatie.

Bescherming van bestaande natuur tegen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen is belangrijk, onder meer omdat de ontwikkeling van vervangende natuur tijd kost en risico op kwaliteitsverlies met zich meebrengt (zeker voor nauwelijks vervangbare habitats als oude bossen). We versterken daarom de bescherming door natuurcompensatie minder aantrekkelijk te maken. Daarbij heeft het uitvoeren van de compensatie, door degene die aantast, in natura de voorkeur boven financiële afkoop (waarbij de Provincie immers met een verantwoordelijkheid wordt belast). Het uitgangspunt is dat de compensatie gerealiseerd wordt vóór de aantasting van het natuurnetwerk. Indien dit niet mogelijk blijkt, zal de compensatie op een andere wijze onomkeerbaar geborgd worden (bijvoorbeeld via ruimtelijke borging én realisatietermijn).

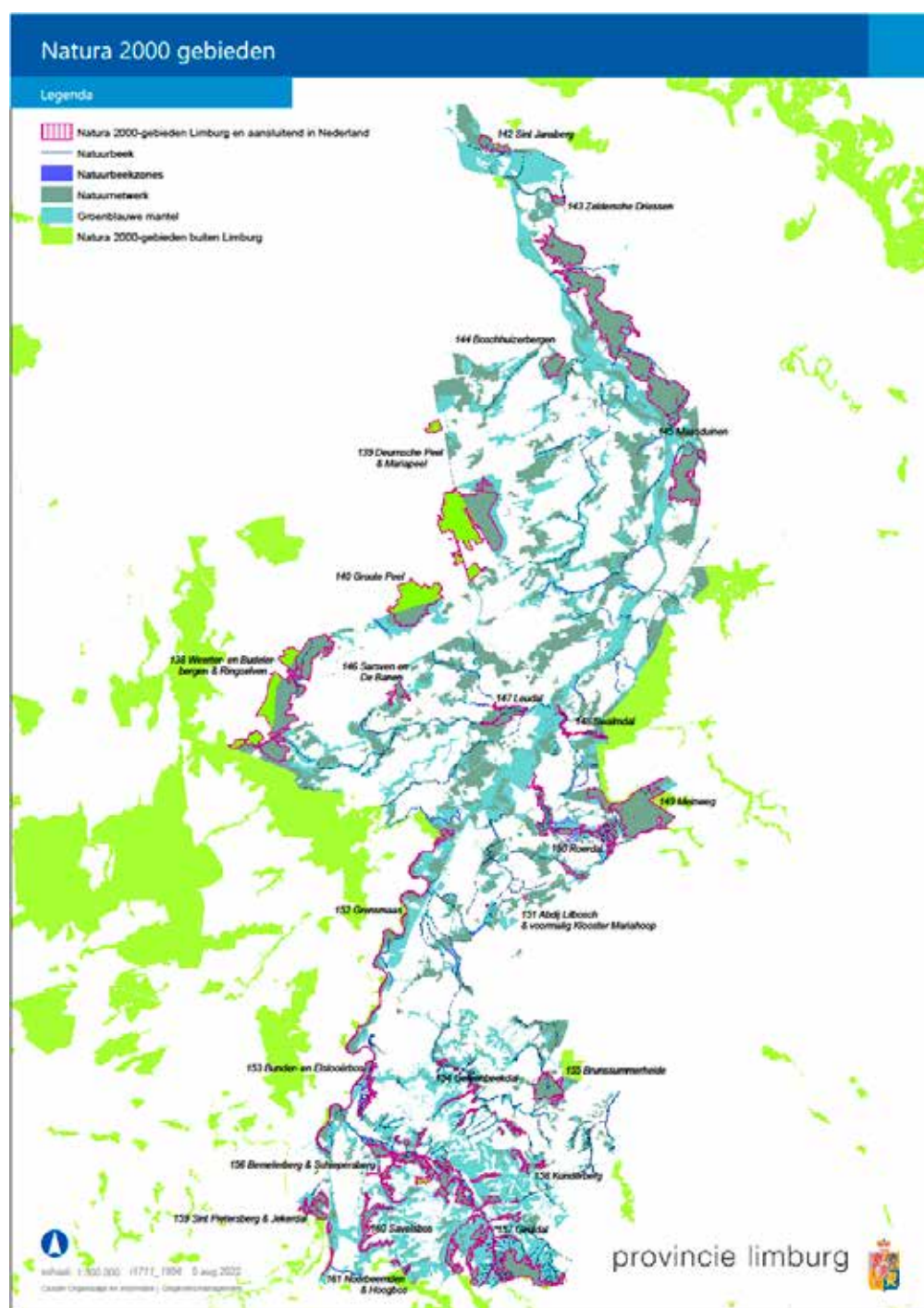
Bij de locatiekeuze voor natuurcompensatie zijn ecologische overwegingen leidend. Om hierbij zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten bij de verloren gegane waarden mag de natuurcompensatie ook buiten het NNL plaatsvinden. De oppervlakte van het NNL blijft tenminste gelijk. Een beperkte toename van de oppervlakte van het NNL als gevolg van natuurcompensatie wordt daarmee mogelijk.

De te compenseren ruimtelijke ontwikkeling wordt in beginsel natuurinclusief uitgevoerd; dit telt niet mee als compensatie. Natuurinclusief houdt in dat natuur en biodiversiteit integraal onderdeel uitmaken van het ontwerp en de realisatie van de ruimtelijke ingreep en de in te richten omgeving. Een voorstel zal worden uitgewerkt om de Omgevingsverordening hierop aan te passen.

- We realiseren de ontwikkelopgave uiterlijk in 2027.
- We kiezen voor een kwaliteitsimpuls van de bestaande natuur en bossen in Natura 2000-gebieden en in het NNL.
- We maken het onaantrekkelijk om natuur te verwijderen door de hoeveelheid benodigde compensatie te vergroten.
- We actualiseren de bescherming en de compensatie van natuur(waarden) in de Omgevingsverordening.

6.1.2 Natura 2000-gebieden

Binnen het NNL liggen de Natura 2000-gebieden. Deze zijn in 2004 door het Rijk vastgelegd. Er zijn 24 Natura 2000 gebieden verspreid over heel Limburg. Een aantal loopt door in Noord-Brabant en Gelderland. Ook in de nabijheid van onze provincie liggen er in het buitenland verscheidene Natura 2000-gebieden (zie verbeelding Natura 2000-gebieden). De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op grond van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn om ervoor te zorgen dat de daarin genoemde habitats en soorten in een gunstige staat van instandhouding blijven of worden gebracht.

Figuur 18 visualisatie van Natura 2000-gebieden, NNL, Groenblauwe mantel en natuurbekzones

6.1.3 Verbonden en robuuste natuur

Voor het bereiken van de VHR-doelen en een robuuste en veerkrachtige natuur zijn verbindingen tussen natuurgebieden en tussen de daarin voorkomende habitats en soorten van belang. We zullen de ecologische verbindingzones inventariseren, hun belang duiden en de realisatie van deze verbindingen onderdeel maken van de integrale opgave in de gebiedsprogramma's. De provincie zet vanuit haar verschillende rollen in op het terugbrengen van de versnipperende werking van bestaande en nieuwe infrastructuur; groene verbindingen langs infrastructuur worden zoveel mogelijk behouden en hersteld.

Deze ecologische verbindingzones zullen als beschermde zonerings binnen de Groenblauwe mantel worden uitgewerkt in een voorstel tot wijziging van de Omgevingsverordening. Realisatie zal via het NPLG plaatsvinden, waarbij een deel van deze zones kan samenvallen met overgangszones bij natuurgebieden en bufferzones rond beken die vanuit de Kader Richtlijn Water nodig zijn.

Infrastructuur vormt een barrière voor verplaatsende soorten. Het wegnemen van deze barrières door het nemen van technische maatregelen rond infrastructuur (wegen, water en spoor) noemen we ontsnippering. Het verbinden van natuurgebieden door voorzieningen te treffen die dieren in staat stellen infrastructuur ongehinderd te passeren, levert een belangrijke bijdrage aan de instandhoudingsdoelen van diersoorten: minder verkeersslachtoffers, betere (genen-)uitwisseling en betere toegankelijkheid tot foerageergebieden. Daarnaast verbetert de verkeersveiligheid met ontsnipperende maatregelen. Vanuit het oogpunt van natuurbescherming gaat het daarbij niet alleen om de duurzame instandhouding van VHR-soorten (soorten van Vogel- en Habitatrichtlijn) of Natura 2000-gebieden. Er is ook een zorgplicht voor alle in het wild levende dieren. De zorgplicht geeft aan dat noodzakelijke maatregelen getroffen dienen te worden om nadelige gevolgen voor in het wild levende dieren te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken indien door activiteiten of door het nalaten van handelingen nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt (zie ook paragraaf 6.2.3). We verkennen op welke wijze we ontsnippering kunnen stimuleren, bijvoorbeeld met subsidies.

Lanen vormen groene linten langs wegen, die voor sommige soorten zoals vleermuizen trek- en foerageerroutes vormen. Daarnaast hebben ze ook een landschappelijke en soms cultuurhistorische functie. Gezien deze functies is het behoud en herstel van laanstructuren van groot belang. We behouden en herstellen daarom de lanen langs onze eigen provinciale wegen en vragen andere wegbeheerders dit ook te doen. Waar dit problemen oplevert met de verkeersveiligheid zoeken we naar oplossingen gericht op het behoud en herstel van lanen ter plaatse.

Ook met de realisatie van het NNL zijn sommige natuurgebieden onvoldoende robuust om duurzame populaties van soorten te herbergen. Binnen de doelstellingen van het NPLG is daarom door het Rijk een aanvullende areaaluitbreiding van natuur opgenomen. We zullen deze areaaluitbreiding in Limburg zo positioneren dat deze maximaal bijdraagt aan realisatie van de biodiversiteitsdoelen. Voorts zullen we, waar nodig in overleg met het Rijk, bepalen of deze gebieden deel moeten gaan uitmaken van het NNL. Uitvoering hiervan pakken we op binnen het NPLG.

- Wij streven naar verbonden natuurgebieden.
- Wij wijzen ecologische verbindingzone aan waar ze noodzakelijk zijn voor het behalen van de VHR-doelen en brengen realisatie ervan in als deel van de integrale opgave in de NPLG gebiedsprogramma's.
- We ontsnipperen het natuurnetwerk, zodat dieren en planten zoveel als mogelijk ongehinderd en veilig kunnen migreren en wildaanrijdingen worden teruggedrongen.
- We behouden en herstellen lanen langs wegen.
- Wanneer het Rijk ons om aanvullende areaaluitbreiding verzoekt, dan nemen we deze opgave mee in het NPLG en positioneren natuur zo, dat ze maximaal bijdraagt aan realisatie van de biodiversiteitsdoelen.

6.1.4 Systeemherstel

Een belangrijke reden voor het achteruitgaan en het onvoldoende herstel van biodiversiteit is dat de natuurlijke omstandigheden en de abiotiek niet op orde zijn. Daarmee hangt ook het bereiken van de VHR-doelen in belangrijke mate af van externe drukfactoren. Vanuit het natuurbelang sturen we (conform POVI) op herstel van de abiotische omstandigheden voor Natuurnetwerk Limburg en vooral de Natura 2000-gebieden. Dit noemen we systeemherstel, waarbij water, bodem en natuur richting geven. Dit heeft als doel om de juiste randvoorwaarden te creëren voor behoud en herstel van de biodiversiteit, verbetering van de bodemkwaliteit, verbetering van de waterkwaliteit en –kwantiteit en aanpassing aan het klimaat.

Rechterlijke uitspraken hebben duidelijk gemaakt dat activiteiten in de nabijheid van Natura 2000-gebieden die de natuurdoelen potentieel bedreigen, niet (langer) vrijgesteld mogen worden van vergunningplicht; hetgeen ook in de herziening van de Natura 2000-beheerplannen zal worden meegenomen. Dit laat zien dat systeemherstel noodzakelijk is om toestemmingen voor activiteiten te kunnen verlenen. De NDA's geven hiervoor belangrijk inhoudelijk inzicht.

Bij de integrale gebiedsprogramma's zal met partijen in de regio worden bezien hoe systeemherstel en slimme zonering van functies de druk op natuurwaarden kan verminderen. Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) worden deze doelen geprogrammeerd. Het Rijk stelt middelen beschikbaar via een transitiefonds om deze doelen te behalen.

Als ondersteuning hiervan onderzoeken we de mogelijkheid om in de Omgevingsverordening regels op te nemen die betere bescherming van het NNL mogelijk maken.

- Vanuit het natuurbelang sturen we op herstel van de abiotische omstandigheden voor het herstellen van het Natuurnetwerk Limburg en de Natura 2000-gebieden.
- Vanuit het natuurbelang sturen we op het verbeteren van de water-, bodem- en milieucondities binnen de daarvoor geldende wetten en beleidskaders.
- In de gebiedsprocessen vertegenwoordigen we, onder andere, actief het natuurbelang.
- We benutten het NPLG om middelen voor herstel en uitbreiding van de natuur en voor het verminderen van drukfactoren te verkrijgen.

Hamsterakker

6.1.5 Natuurbeheer

Natuurgebiedenbeheer

De Provincie heeft de verplichting om het Natuurnetwerk te realiseren en in stand te houden (artikel 1.12 Wnb), daarvoor is beheer essentieel. De doelstelling is een robuust en veerkrachtig natuurnetwerk (waarvan de Natura 2000-gebieden deel uit maken) dat zorg draagt voor het behalen van de biodiversiteitsdoelstellingen en Natura 2000-doelstellingen. De Provincie verleent subsidie voor natuurbeheer op basis van het beheertype opgenomen in de natuurbeheerplannen, aan een terreinbeheerder. Voor ongeveer 2/3 deel van het Natuurnetwerk wordt nu natuurbeheersubsidie verstrekt. Het overige deel van het NNL kent nu geen beheersvergoeding. Ons streven is om voor alle eigenaren en beheerders van delen van het NNL het in principe mogelijk te maken om beheersvergoedingen aan te vragen. Bij stijging van bestaande beheerkosten, zullen we het rijk agenderen dat blijvend adequaat beheer een hogere rijksbijdrage noodzakelijk maakt. We gaan scherper toezien op de kwaliteit van het gevoerde beheer, zodat de VHR-doelstellingen sneller binnen bereik komen. We maken in het NNL een kwaliteitsslag in de inrichting en het beheer van natuur, waarbij we ook voor bestaande natuur kiezen voor hoogwaardiger natuurtypen. Indien in het kader van NPLG aanvullende hectares bos, natuur en verbindingzones gerealiseerd worden, zullen we voor deze zones het beheer goed en duurzaam regelen. Hierbij zullen we de borging van het beheer van deze gronden bij het Rijk agenderen.

Agrarisch natuurbeheer

Het agrarisch cultuurlandschap vormt het leefgebied voor dier- en plantensoorten die in natuurgebieden niet of beperkt voorkomen én voor soorten met een groot leefgebied die in het agrarisch gebied voedsel vinden. Het unieke Limburgse cultuurlandschap is daarom een belangrijke drager van de biodiversiteit. Om deze biodiversiteit te behouden en te herstellen worden overeenkomsten met (een collectief van) agrariërs afgesloten in het kader van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Dit beheer levert daarnaast een bijdrage aan de kwaliteit van de nabij gelegen NNL doordat natuurverbindingen ontstaan en doordat een buffer wordt gevormd tegen negatieve invloeden uit de omgeving. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is daarmee één van de instrumenten die kan worden ingezet in de gebiedsprogramma's in het kader van het NPLG. Bij het herziening van het beleid voor het agrarisch natuurbeheer zoeken we naar mogelijkheden om dit te versterken met Europese cofinanciering (onder meer in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, GLB) en aanvullende financiering van het Rijk. We streven ernaar om de duurzaamheid en de effectiviteit van het beheer te vergroten door langjarige afspraken te maken. Daarnaast streven we naar een toename van het areaal. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer vormt een pijler in de ontwikkeling van Natuurinclusieve landbouw en landschap en draagt bij de doelstellingen voor groenblauwe dooradering (zie 6.2).

Natuurbranden

De afgelopen jaren zijn er helaas regelmatig grote natuurbranden opgetreden. Dit heeft aanzienlijke gevolgen gehad voor de natuur, maar ook voor mensen in de omgeving van de getroffen natuurgebieden. We zoeken daarom naar mogelijkheden om het risico op grote onbeheersbare branden zo klein mogelijk te houden, maar de realiteit is ook dat dit soort branden niet tot nul te reduceren is.

We nemen daarom preventieve maatregelen, die zo weinig mogelijk impact hebben op de biodiversiteit. Het gaat bijvoorbeeld om het op orde brengen van het natuurlijke systeem. Vernatting, het voorkomen en doorbreken van monoculturen naalddhout en het aanbrengen van (natuurlijke) stoplijnen in natuur zijn daar voorbeelden van. We onderzoeken of we hier met het subsidie instrumentarium in kunnen sturen.

Aan de repressieve kant zorgen we er voor dat de hulpdiensten optimaal zijn voorbereid voor de gevallen dat het toch mis gaat; het voortouw hiervoor ligt bij de Veiligheidsregio's. Hierbij wordt ook de grensoverschrijdende samenwerking opgezocht. Zo zetten we bijvoorbeeld de ondersteuning van de internationale samenwerking in het Maas- Swalm-Nettepark voort.

- We streven naar vergoeding van al het beheer dat bijdraagt aan de VHR-doelen.
- We zorgen voor structurele financiering van het beheer van het natuurnetwerk en het agrarisch natuurbeheer
- We zien toe op kwalitatieve inrichting en beheer ten gunste van de hoogst mogelijke kwaliteit.

6.1.6 Samen sterk met de burens

Niet alleen de provincie Limburg heeft beschermde gebieden binnen de grenzen. Ook de andere provincies zoals Noord-Brabant en Gelderland hebben deze beschermde gebieden, waarvan een aantal ook met ons gedeeld wordt, omdat ze op de provinciegrenzen liggen. Samenwerking in het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen is noodzakelijk. Ook onze buurlanden België en Duitsland beschikken over Natura 2000-gebieden nabij en zelfs tegen onze provinciale grenzen aan. Ook deze gebieden worden bij ruimtelijke ontwikkelingen meegenomen en mogen vanuit EU-wetgeving vanuit ons land niet negatief belast worden.

Ook in het kader van faunabeheer (jacht) en bij de bestrijding van invasieve exoten werken we waar mogelijk samen met onze buurprovincies en –landen. Naast de samenwerking in verband met Natura 2000-gebieden, wordt ook samengewerkt in verband met nationale parken die tegen of over landsgrenzen heen gaan. Het beleid over nationale parken is terug te vinden in het Programma Landschap.

Samen met het Rijk proberen we ook de belasting van natuurgebieden via de lucht (stikstof) en via water vanuit het buitenland te verminderen door in gesprek te gaan met onze buurlanden en afspraken te maken over het beperken van deze belastingen.

Samen met gemeenten proberen we lokale kennis te delen en uitvoeringskracht te organiseren, binnen gemeenten, tussen gemeenten, tussen provincies en tussen landen.

- Wij werken ter realisatie van de natuurdoelen samen met onze gemeenten, buurprovincies en buurlanden.

6.1.7 Bossen

Bossen zijn een belangrijk onderdeel van de Limburgse natuur en leveren een belangrijke bijdrage aan de realisatie van een gezonde leefomgeving. Limburg beschikt over circa 34.500 ha bos. Maar de kwaliteit en de omvang van onze bossen staan onder druk. De bossen hebben last van stikstofdepositie, verzuring, verdroging en nutriëntenverlies. In sommige bossen is het erg druk. Bossen vormen habitats voor soorten en zijn belangrijk in het kader van biodiversiteit. In het klimaatakkoord is afgesproken 10% meer bos in Nederland te realiseren en de kwaliteit van bestaande bossen te verbeteren. Dit hebben Rijk en provincies in de bossenstrategie vastgelegd. Dit betekent dat er landelijk 37.000 ha meer bos ontwikkeld moet worden. Limburg heeft de ambitie om een evenredig deel hiervan voor haar rekening te nemen, bij voldoende draagvlak in de regio en voldoende rijksmiddelen.

Onze ambitie voor bossen is tweeledig. Enerzijds beschermen, behouden en kwaliteit verbeteren van bestaande bossen en anderzijds uitbreiding van het huidige areaal bos met 3500 ha, waarvan 1250 ha binnen het NNL n.a.v. de nationale bossenstrategie en de aanleg van 150 ha compensatie bos (vanwege reeds gekapte bossen). Het is onze ambitie om 2250 ha nieuw bos te realiseren buiten het NNL. Hier zijn mogelijkheden om bossen gekoppeld aan andere opgaven te realiseren. We koppelen de realisatie van meer bossen aan de NPLG opgaven.

Bescherming en behoud is noodzakelijk omdat oude bossen niet zomaar vervangen kunnen worden door nieuwe bossen. Bossen van ouder dan 150 jaar zijn van grote waarde voor biodiversiteit en landschap, deze verdienen daarom extra bescherming.

Nieuwe bossen zullen voor een deel in de natuurgebieden en voor een deel met name aan de randen van natuurgebieden, in verbindingszones en in stadsranden worden aangelegd. Ook kunnen ze bijdragen aan stedelijke klimaatadaptatie en aan recreatieve structuur. De ambities voor bos zullen worden ingebracht in het proces van de gebiedsprogramma's. In samenspraak met regionale partijen wordt overeengekomen waar bosaanleg het beste kan plaatsvinden en een bijdrage kan leveren aan bijvoorbeeld de biodiversiteit, bescherming van natuur (voorkomen infiltratie/inwaaien van meststoffen, pesticiden of geëutrofeerd water). Hierbij zoeken we naar mogelijkheden voor combinaties met andere (duurzame) functies en meervoudig ruimtegebruik.

We werken bovenstaande doelstelling uit in een viertal deelambities. Met de ambitie '**Beter bos**' streven we naar een verbetering van de kwaliteit en gezondheid van de bossen. De ambitie '**Meer bos**' is gericht op de doelstelling het huidige areaal van de bossen te vergroten. De ambitie '**Meervoudig gebruik van bos**' is gericht op het verbeteren van de functieervulling van bossen in verband met recreatie, houtproductie, koolstofvastlegging, waterberging etc. Tenslotte is de ambitie '**Meer draagvlak bos**' gericht op het verkrijgen van een breed draagvlak voor bossen in de maatschappij.

Het beleid voor bossen hebben we in detail uitgewerkt in de nota Limburgse aanpak Bossen. Doelstellingen voor kleine bosjes, houtwallen en andere houtige landschapselementen (zoals de groenblauwe dooradering) zijn onderdeel van het Programma Landschap.

- Wij streven naar goed beschermde toekomst- en klimaatbestendige bossen.
- Wij streven conform bestuurlijke afspraken naar een netto-uitbreiding van het areaal bos in Limburg met 3500 ha, en 150 ha natuurcompensatiebos.
- We streven naar een goede functievervulling van onze bossen.

6.1.8 Actieve en passieve soortenbescherming

Circa 65% van alle voorkomende soorten in Limburg bevinden zich in de natuurgebieden. Het behoud, herstel en beheer van natuurgebieden, draagt belangrijk bij aan het behoud en herstel van soorten. Voor het behoud van soorten is het van belang dat de algemene milieukwaliteit goed is. Het gaat dan om de thema's verzuring, verdroging, vermisting, verstoring en verontreiniging. Wanneer dit generieke beleid tekort schiet voor het behoud van populaties van bedreigde soorten wordt aanvullend ingezet op actieve soortenbescherming op basis van een soortenbeschermingsprogramma.

In het kader van actieve soortenbescherming beschermen we soorten met een internationaal instandhoudingsdoel (als onderdeel van de VHR-opgave) en soorten van de Rode lijst en geven prioriteit aan soorten die binnen Nederland alleen of in belangrijke mate in Limburg voorkomen.

Voorbeelden van prioritaire soorten:

Prioritaire soorten 2023- 2030			
amfibieën	Vinpoetsalamander	zoogdieren	Eikelmuis
	Vuursalamander		Hazelmuis
	Kamsalamander		Hamster
	Boomkikker		Bechsteins vleermuis
	Knoflookpad		Vale vleermuis
	Vroedmeesterpad		Ingekorven vleermuis
	Geelbuikvuurpad		Meervleermuis
reptielen	Zandhagedis	insecten	Wilde kat
	Muurhagedis		Boommarter
	Ringslang		Otter
	Gladde slang		Bever
	Adder		Boshommel
vogels	Grauwe klauwier	Donker pimperlblauwtje	
	Boomvalk	Spiegeldikkopje	
	Oehoe	Bruin dikkopje	
	Rode wouw	Dwergblauwtje	
	Zwarte wouw	Veldparelmoervlinder	
	Wespendief	Bruine eikenpage	
	Patrijs	Gewone bronlibel	
vissen	Grote modderkruiper	Gaffellibel	
	Beekprik	Venwitsnuitlibel	
	Beekdonderpad	Zadelsprinkhaan	
planten	Rood peperboompje	Vliegend hert	
	Berggamander	Juchtleerkever	
	Roggelelie	Vermiljoenkever	

Bij het nemen van maatregelen voor soorten gaan we uit van de leefgebiedenbenadering. Dat betekent dat we soorten vooral beschermen door hun leefgebieden te beschermen en te herstellen. Op deze manier profiteert niet één

Zadelsprinkhaan

Draadgentiaan

Veldparelmoervlinder

Bontdikkopje

Staatblauwtje

Geelbuikvuurpad

specifieke soort, maar een groep soorten die in hetzelfde type leefgebied voor komt. We coördineren en begeleiden soortenprojecten en verlenen subsidies voor soortenprojecten. De projecten richten zich op het uitvoeren van noodzakelijk maatregelen en hebben soms een wetenschappelijk karakter. Projecten met (een wetenschappelijk) onderzoek als basis richten zich op analyses hoe het met een soort is gesteld (binnen de populaties of qua verspreiding), wat oorzaken kunnen zijn van achteruitgang of welke maatregelen genomen kunnen worden tot herstel. Daarnaast kunnen onderzoeken gericht zijn op monitoring. Uitvoeringsgerichte projecten richten zich op de implementatie van aanbevelingen die uit onderzoeken komen en focussen zich op het nemen van inrichtingsmaatregelen of het nemen van beheermaatregelen. Daarnaast zijn er projecten met een educatief karakter.

Subsidies voor soortbeschermingsprojecten zijn gericht op het bevorderen van de instandhouding van bedreigde soorten en daarnaast op vergroting van het maatschappelijk draagvlak en de betrokkenheid in de maatschappij bij soortenbescherming. Maatregelen die genomen moeten worden in het landelijk gebied worden zo veel mogelijk onderdeel gemaakt van de opgave in de gebiedsprogramma's in het kader van het NPLG.

Passieve soortenbescherming is de wettelijke bescherming met verboden die gelden op grond van de Omgevingswet voor dier- en plantensoorten. De Provincie is het bevoegd gezag voor de handhaving van de verbodsbepalingen ten aanzien van beschermde soorten en kan vrijstellingen of omgevingsvergunningen verlenen wanneer het nodig is om af te wijken van deze verboden, bijvoorbeeld in het geval van ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer de natuur robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd wordt, ontstaat er meer ruimte voor het verlenen van omgevingsvergunningen voor economische ontwikkelingen en voor andere maatschappelijke ontwikkelingen. Op het schaalniveau van individuele initiatieven is deze verbinding moeilijk tot stand te brengen. Wij werken daarom toe naar vergunningverlening op een hoger schaalniveau. Zo wordt bijvoorbeeld op gemeentelijk niveau, door middel van SoortenManagement-Plannen (SMP's) de biodiversiteit beter gewaarborgd en ontstaat er meer ruimte voor ruimtelijke initiatieven en voor de energietransitie. Door het organiseren en het (mede-) ontwikkelen van verschillende methoden van kennisdeling over soorten en soortbescherming, kan overtreding van verboden met betrekking tot flora en fauna beperkt worden en wordt de staat van instandhouding verbeterd. We vragen daarom gemeenten om SMP's op te stellen waarin op hun grondgebied de populaties van beschermde soorten in kaart worden gebracht en waarin maatregelen worden voorgesteld om deze in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Deze plannen vormen dan de basis voor vergunningverlening op gebiedsniveau. Wij bieden ondersteuning bij het opstellen van SMP's.

Bij het inzetten van het wettelijk instrumentarium wordt rekening gehouden met de staat van instandhouding van de betreffende populaties waarbij de eventuele status van een soort op de Rode lijst bij de afweging wordt betrokken. Voor soorten waar ruimtelijke ontwikkelingen of beheer en onderhoud een bedreiging vormen voor de staat van instandhouding van de populaties, wordt gekozen voor maatwerk in ontheffingen en wordt geen generieke vrijstelling verleend. Een voorstel zal worden uitgewerkt om de Omgevingsverordening hierop aan te passen.

We beschermen soorten ook via het ruimtelijke ordeningsspoor. Dit doen we door bij ruimtelijke initiatieven vroeg in het proces al mee te wegen of de ontwikkeling te verenigen is met het behoud van populaties van beschermde dier- en plantensoorten in het gebied. We zorgen ervoor dat het behoud en versterken van soorten onderdeel wordt van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

De afgelopen jaren werd in Limburg het vervoer en de opvang van zieke, verweesde of gewonde beschermde inheemse wilde dieren gesubsidieerd (2020 t/m 2023). De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft recent aangegeven een rol te zien voor de provincies bij de wildopvang (RDA zienswijze 'Dilemma's in de wildopvang', RDA.2022.073, 11-07-2022): "Gezien de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij de provincies, dient ook op dat niveau ondersteuning te worden gegeven".).

- We blijven soorten beschermen via het ruimtelijke ordeningsspoor.
- We zorgen ervoor dat het behoud en versterken van soorten onderdeel wordt van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.
- We stimuleren gemeenten om SoortenManagementPlannen (SMP's) op te stellen, zodat ontheffingverlening op een groter ruimtelijk schaalniveau kan plaatsvinden.
- Bij actieve soortenbescherming richten we ons op soorten met een internationaal instandhoudingsdoel en soorten van de rode lijst, met prioriteit voor soorten die binnen Nederland alleen of in belangrijke mate in Limburg voorkomen.
- We beschermen de prioritaire soorten door hun leefgebieden te beschermen.
- Wij streven naar vergroting van het maatschappelijk draagvlak en de betrokkenheid in de maatschappij bij soortenbescherming.

6.1.9 Faunabeheer

Bij het faunabeheer kiezen we ervoor om populaties van wilde dieren zodanig te beheren dat schade aan wettelijke belangen voorkomen of beperkt wordt, wanneer de stand van de populaties van beschermde dieren dit toelaat. We hanteren daarbij een escalatieladder, waarbij we het gebruik van preventieve middelen stimuleren en waarbij het doden van dieren het laatste middel is. Het doel is balans te vinden tussen natuur en omgeving.

Het faunabeheer vindt plaats op basis van een faunabeheerplan dat wordt opgesteld door de Faunabeheereenheid Limburg. Het plan omvat gegevens ten aanzien van de populatie- en schadeontwikkeling per soort, de draagkracht en de gewenste stand en biedt inzicht in de maatregelen die kunnen worden genomen om schade aan wettelijke belangen te voorkomen en te bestrijden. Het faunabeheerplan vormt het kader voor populatiebeheer door faunabeheereenheden, schadebestrijding door grondgebruikers en de jacht op de wildsoorten die door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn aangewezen. Op 8 december 2020 is het huidige Faunabeheerplan 2020-2026 door Gedeputeerde Staten goedgekeurd. Op basis van dit plan kunnen Gedeputeerde Staten het duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren en de bestrijding van schadeveroorzakende dieren toestaan door het verlenen van ontheffingen.

Oeverkruid

Zandhagedis

Kruipende moerasweegbree

Boomkikker

Hamster

Koniginnepage

Samenhangend beheer gedurende een langere periode is het uitgangspunt bij het faunabeheer. Het gebied moet daarbij groot genoeg zijn om een verantwoord en duurzaam faunabeheer te kunnen voeren. Het faunabeheerplan geeft inzicht in de middelen en methoden die worden ingezet bij het faunabeheer.

Inzet van een ontheffing kan noodzakelijk zijn in het kader van de bestrijding van schade aan economische belangen, problemen met de openbare veiligheid, zoals de verkeersveiligheid, maar ook om het beperken van de omvang van een populatie wanneer deze groter is dan de draagkracht van het gebied. Het uitgangspunt bij faunabeheer is door een goede combinatie van preventieve maatregelen en een effectief beheer van diersoorten te zorgen dat wettelijke belangen worden beschermd. De grondgebruiker zal zich moeten inspannen om schade te voorkomen. Het kan daarbij gaan om preventieve maatregelen, maar ook om afschot van dieren. We ondersteunen initiatieven waarbij vrijwilligers grondgebruikers ondersteunen bij het nemen van preventieve maatregelen.

Daarbij passen we de volgende prioriteitsvolgorde toe:

- een goed ecologisch evenwicht, waarbij diersoorten in balans zijn met de omgeving;
- een goede inrichting en een goed beheer van natuurgebieden die bijdraagt aan het voorkomen van schade;
- het toepassen van effectieve preventieve maatregelen zoals rasters, hekken en afschrikmiddelen;
- beheer- en schadebestrijding, onder meer door afschot van dieren, wanneer dit effectief bijdraagt aan het voorkomen of bestrijden van de schade én de staat van instandhouding van de populatie het toelaat;
- het betalen van een tegemoetkoming is de laatste optie.

Het is van belang dat er methoden worden toegepast waarmee schade aan wettelijke belangen effectief wordt bestreden of voorkomen, waarbij er voldoende aandacht is voor dierenwelzijn en de effecten op de omgeving. Wanneer preventieve maatregelen niet afdoende zijn gebleken, is er een regeling voor de tegemoetkoming in de schade voor agrariërs. Uitgangspunt is dat de Provincie tegemoet komt in faunaschade wanneer er ten gevolge van de bescherming van diersoorten voor de ondernemer niet voldoende mogelijkheden zijn om de schade te voorkomen. Deze tegemoetkoming draagt bij aan het draagvlak voor het behoud van diersoorten.

Wij gaan voor samenhang tussen faunabeheer en tegemoetkoming van schade (minder tegemoetkoming bij meer mogelijkheden tot ingrijpen met faunabeheermaatregelen). Om schadepreventie en -bestrijding verder te stimuleren wordt in interprovinciaal verband gewerkt aan een aanpassing van het tegemoetkomingenbeleid met een andere benadering van het eigen risico voor grondgebruikers, waarbij uitgangspunt is dat schade die behoort bij het normale ondernemersrisico voor rekening van het bedrijf blijft. Daarnaast zetten we in op communicatie en voorlichting gericht op 'samen leven met fauna'.

We werken goed samen met de faunabeheereenheid en de wildbeheereenheden. De samenwerking wordt voortgezet en waar mogelijk ondersteund met middelen, opleidingen en/of mankracht.

Wij beheren populaties van wilde dieren zodanig dat schade voorkomen of beperkt wordt.

- We hanteren hierbij een escalatieladder waarbij we het gebruik van preventieve middelen stimuleren en het doden van dieren het laatste in te zetten middel is.
- We zetten in op communicatie en voorlichting gericht op 'samen leven met fauna'.
- Wij gaan voor samenhang tussen faunabeheer en tegemoetkoming van schade.
- We verwachten een grotere eigen verantwoordelijkheid van grondgebruikers om in te zetten op preventie.
- We stimuleren preventie door de aanpassing van het tegemoetkomingenbeleid.

6.1.10 Invasieve exoten

Exoten zijn uitheemse planten en diersoorten die door menselijk handelen bewust of onbewust in de Nederlandse natuur terecht zijn gekomen. Bijvoorbeeld door het weggooien van (water- of tuin)planten in de natuur of ontsnapping van dieren uit gevangenschap. Enkele van deze uitheemse soorten veroorzaken schade aan de inheemse biodiversiteit en zijn invasief. Invasieve exoten kunnen inheemse soorten verdringen of de omgeving voor deze soorten ongeschikt maken. Invasieve exoten zijn één van de bedreigingen voor de biodiversiteit en natuurkwaliteit. Als we de unieke natuur en biodiversiteit in Limburg willen behouden, moeten we deze beschermen en waar nodig met zorg beheren of herstelmaatregelen nemen. Bij het inzaaien of planten van nieuwe flora dient zoveel als mogelijk te worden gewerkt met inheemse en gebiedseigen soorten. Dat is ook één van de kwaliteitsaspecten waarmee rekening wordt gehouden bij de uitvoering van het provinciale beleid.

De provincies zijn verantwoordelijk voor bestrijding van de meeste invasieve exoten van de Unielijst¹². De Provincie verwijdert nieuwe populaties van Europees aangewezen soorten van de Unielijst zo snel mogelijk uit de natuur. Bij het beheersen van wijd verspreide soorten blijven de terreinbeheerders en -eigenaren verantwoordelijk voor de te nemen maatregelen, de Provincie ondersteunt daarbij. Het streven is dat op termijn het beheersen van wijd verspreide invasieve exoten onderdeel wordt van het reguliere natuurbeheer van de terreinbeheerder of -eigenaar. Bij bestrijding van invasieve uitheemse faunasoorten wordt het principe van de 'escalatieladder' toegepast, waarbij het doden van dieren het laatste in te zetten middel is.

- Wij verwijderen nieuwe populaties invasieve exoten zo snel mogelijk uit de natuur.
- Wij dragen het beheer van wijd verspreide invasieve exoten op termijn over als onderdeel van het reguliere natuurbeheer van de terreinbeheerder of -eigenaar.

12 <https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/eu-exotenverordening-11432014-soort-van-de-unielijst>

6.2 Programmalijn: Limburg natuurinclusief

De biodiversiteitsopgave beperkt zich niet tot het landelijk gebied: het nationaal beleid richt zich tevens op het natuurpositief maken van andere domeinen, waaronder de energietransitie en de woningbouwopgave. Dit betekent dat het herstel van de natuur en haar biodiversiteit niet alleen plaats zal vinden binnen het Natuurnetwerk, maar overal: in de steden, op het platteland buiten de natuurgebieden en in de grote wateren. Het doel is om, naast inzet op bijzondere, kwetsbare natuur, ook de meer algemene en functionele soorten en landschapstypen buiten natuurgebieden te herstellen. Door overal de algemene condities voor biodiversiteit te verbeteren, zal het ook beter gaan met de kwetsbare natuur.

Daarbij staat natuur niet op zichzelf, natuur is het ecosysteem en het ecosysteem wordt door allerlei deelaspecten beïnvloed. Zo gaan water en natuur en klimaatadaptatie en natuur en CO₂-opslag en natuur hand in hand. Soms is natuur de oplossing en soms kan natuur meeliften op andere ontwikkelingen. Om de natuur robuuster en veerkrachtiger te maken is het noodzakelijk dat natuur verbonden is met alle ontwikkelingen en daarmee integraal en ten positieve meelift. In het landelijke gebied, in de stad-land-zones en in het stedelijke gebied (bedrijven, woningen en infra).

In de programmalijn Limburg Natuurinclusief zorgen we voor de verbreding van de basis, versterkte bescherming van kwetsbare waarden en vergroting van de effectiviteit en doelgerichtheid van het natuurbeleid door koppeling aan ander beleid, versterking van de positie in economische en politieke afwegingen en door versterking van de samenwerking met andere overheden. We gaan natuurinclusiviteit stimuleren.

Dit is een meerjarig proces dat we in 2023 gaan starten. We gaan dit samen doen met andere beleidsthema's, sectoren en overheden. In het onderstaande geven we de eerste denkrichtingen weer op basis waarvan we het proces zullen ingaan.

Programmalijn Limburg Natuurinclusief

Natuur verweven in andere sectoren

Hoofddoel 'bevorderen'

Biodiversiteit stimuleren in alle maatschappelijke sectoren, economische en ruimtelijke afwegingen en ontwikkelingen

Subdoelen

Natuur zoveel mogelijk verbinden aan sectoraal beleid

Natuur zoveel mogelijk en vanaf het begin betrekken bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen en afwegingen (natuurinclusief denken en doen)

Gecombineerd ruimtegebruik

Verkennen inzet van alle instrumenten en rollen

Belangrijkste rollen Provincie

Bevorderen

Samenwerken

Ondersteunen

Belangrijkste partners

De sectoren Bouw, Energie, Financiën, Infrastructuur, Landbouw, Onderwijs/ bewustwording, Vrijtijdseconomie en Water

Grondeigenaren

Gemeenten

Waterschap

Natuur en milieu organisaties

6.2.1 Natuurinclusief het nieuwe normaal

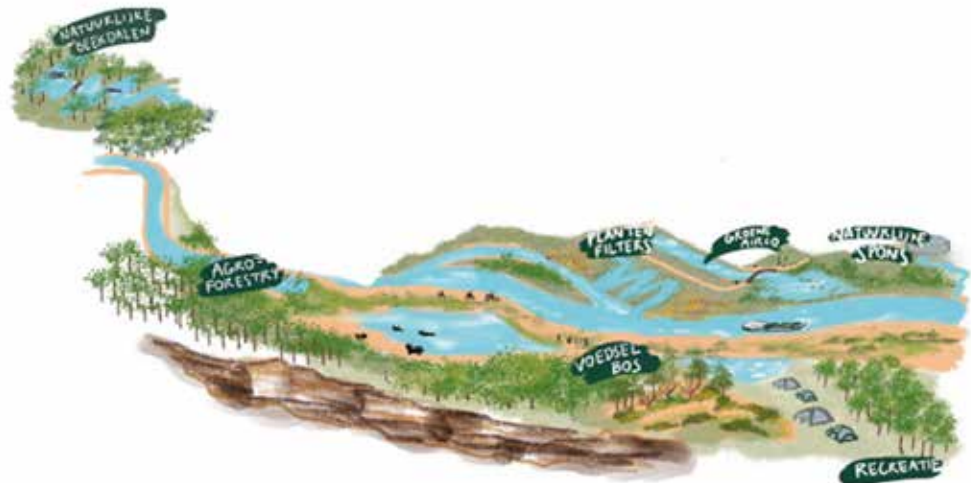
Wij staan voor allerlei maatschappelijke opgaven. Natuurlijke systemen en processen kunnen een belangrijke rol spelen wanneer we die opgaven het hoofd willen bieden. Vaak wordt dan gekeken naar zogenaamde 'nature-based solutions' of ecosysteemdiensten. Een groen ingerichte omgeving kan bijvoorbeeld helpen om tegelijkertijd meer water te bergen, de omgeving te verkoelen en meer biodiversiteit te herbergen. De laatste jaren is er een groeiende belangstelling voor de potentie van natuurlijke oplossingsrichtingen. Vaak gaat dat samen met een pleidooi voor een natuurinclusievere inrichting van Nederland waarbij natuurlijke processen een centralere plek krijgen bij bijvoorbeeld de stedelijke inrichting, het waterbeheer en de voedselproductie.

Figuur 19 impressie van maatregelen in een natuurinclusieve stad, WUR

Natuurinclusiviteit heeft betrekking op de mate waarin maatschappelijke en economische activiteiten 'verweven' zijn met de natuur. Dit houdt in dat bij de uitvoering van de activiteiten (en ook van tevoren, bij de besluitvorming erover) goed rekening is gehouden met de natuur. Het doel daarvan is: (a) dat activiteiten geen negatieve effecten hebben op natuurwaarden, (b) dat optimaal gebruik gemaakt wordt van wat de natuur te bieden heeft en (c) dat wordt bijgedragen aan versterking van de natuur. Het gaat bij natuurinclusief handelen dus om drie componenten: voorkomen van natuurschade, benutten van natuurlijke kansen en verbeteren van natuurkwaliteit. De Provincie wil op dit punt ook het goede voorbeeld geven en zal bij het formuleren en uitvoeren van haar beleid het natuurbelang meewegen en stimuleren.

- Wij wegen het natuurbelang vroegtijdig mee en stimuleren natuurinclusiviteit bij het formuleren en uitvoeren van provinciaal beleid.

Figuur 20 Impressie van natuurinclusieve maatregelen in- en om natuurgebieden, WUR

6.2.2 Versterken samenhang met andere beleidsprogramma's en sectoren

Natuur is één van de 12 provinciale belangen zoals gedefinieerd in de POVI. Het is een provinciaal belang dat ingezet wordt voor het behalen van de andere provinciale belangen. Vanuit het principe 'nature-based solutions' en het denken in het herstellen van ecosystemen en ecosysteemdiensten, gaan we natuur (en groen) zo veel mogelijk meewegen bij andere beleidsthema's. Natuur is van iedereen en overal en daarmee ook integraal onderdeel van (nieuw op te stellen) beleidskaders. Wij gaan proactief aan de slag met het integreren van natuur binnen andere provinciale beleidsthema's. Zo dragen we reeds met kennis en capaciteit bij aan de Limburgse aanpak Stikstof.

In het landelijk gebied houdt dit in dat via gebiedsprocessen en gebiedsprogramma's wordt toegewerkt naar herstel van het ecosysteem (lucht, bodem en water). In het **Nationaal Programma Landelijk Gebied**¹³ (NPLG) wordt dit gedefinieerd als de transitie van het landelijke gebied.

In het stedelijk gebied houdt dit in dat we aansluiten bij programma's over bouwen, klimaat, hittestress en water.

- Wij wegen het natuurbelang zoveel mogelijk mee bij al onze provinciale beleidskaders.
- Vanuit het natuurbelang sturen we op het verbeteren van de water-, bodem- en milieucondities binnen de daarvoor geldende wetten en beleidskaders.
- In de gebiedsprocessen vertegenwoordigen we actief het natuurbelang.

¹³ Nationaal Programma Landelijk Gebied

Natuurlijk berghof start voedselbos

6.2.3 Natuurinclusief wegbeheer en wegaanleg van provinciale wegen

Als Provincie hebben wij een wettelijke taak om provinciale wegen aan te leggen en te onderhouden. Om het natuurinclusief werken te borgen wordt in de nota kapitaalgoederen en in het integraal functioneel kader aandacht besteed aan natuurinclusiviteit. De daarvoor benodigde maatregelen en financiële middelen worden hierin opgenomen en maken onderdeel uit van de projectbegrotingen. Digitale informatievoorziening ten aanzien van wildaanrijdingen en fauna-voorzieningen wordt eveneens verbeterd. Op deze wijze kan de provincie haar wettelijke taken integraler vorm geven. Natuurbescherming en verkeersveiligheid kunnen hand in hand gaan en bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit.

Het bovenstaande brengt tevens met zich mee dat ook bij werkzaamheden aan infrastructuur (aanleg, reconstructie en onderhoud) natuurinclusief werken de norm wordt en afhankelijk van de maatregel meegenomen wordt. Dat betekent dat in de voorbereiding van wegwerkzaamheden geïnventariseerd wordt welke ontsnipperingsmaatregelen genomen kunnen worden. Deze worden bij het opstellen van de begroting meegenomen en gelijktijdig uitgevoerd met de wegwerkzaamheden. De inventarisatie van te nemen maatregelen vindt plaats door cluster Natuur en wordt uitgewerkt in een meerjarenprogramma die in de tijd afgestemd op het onderhoudsprogramma wegen zal worden uitgevoerd. Zie ook paragraaf 6.1.3 verbonden en robuuste natuur. Naast ontsnippering worden onder meer ook ecologisch bermbeheer, ecologische bestrijdingsmiddelen als alternatief voor pesticiden en herbiciden en lichtvervuiling meegenomen bij beheer en aanleg van infrastructuur.

6.2.4 Versterken samenwerking met andere overheden

Wij gaan vanuit onze provinciale rol het gesprek met andere Limburgse overheden aan om te bezien op welke wijze de natuurinclusiviteit in Limburg versterkt kan worden en hoe de provincie hierin een rol kan spelen. Om onze kennis en netwerk te vergroten sluiten we ons aan bij nationale programma's zoals het Deltaprogramma biodiversiteit en/of natuurinclusieve verstedelijking en bij de Regionale Energie Strategie. Ook willen we de kennis tussen gemeenten en binnen regio's vergroten en delen. Hiertoe zullen we met gemeenten samenwerkingsverbanden en overlegstructuren opzetten. Met het waterschap gaan we het gesprek aan over de mogelijkheden versterking van de biodiversiteitsdoelen te combineren met doelstelling in de (de uitvoering van) het waterbeleid.

Biodiversiteit is er ook in het stedelijke gebied. Soorten zoals bijvoorbeeld vleurmuizen zijn voor hun verblijven afhankelijk van stedelijk gebied. Sommige soorten staan verduurzaming in de weg omdat gebouwen hun leefgebied vormen. Het in leven houden van deze soorten en de verduurzaming mogelijk maken zonder kostenverhogend te zijn, is onze gedeelde uitdaging. Wij gaan als provincie samen met gemeenten onderzoeken hoe wij een rol van waarde kunnen spelen in het behouden en versterken van de biodiversiteit in stedelijk gebied.

- Wij gaan vanuit de provinciale rol het gesprek aan met andere overheden om natuurinclusiviteit in Limburg gezamenlijk te vergroten.
- Wij sluiten ons aan bij het Deltaprogramma Biodiversiteit en/of natuurinclusieve verstedelijking.
- Wij gaan gemeenten ondersteunen bij het behoud en de versterking van de prioritaire soorten en van de basiskwaliteit natuur.

6.2.5 Natuurinclusiviteit in het landelijk gebied

Ook in het landelijke gebied is natuurinclusief de nieuwe standaard. Op dit moment herbergt het landelijk gebied al belangrijke natuurwaarden. De provinciale ambitie om naar kringlooplandbouw over te gaan¹⁴ en de pilots in het kader van natuurinclusieve landbouw zijn een eerste stap in de richting van feitelijke natuurinclusieve bedrijfsvoering en inrichting van de agrarische sector. Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) draagt bij aan de financiering van deze transitie. Landschapselementen hebben een landschappelijke en een biodiversiteitswaarde. Een natuurinclusief landelijk gebied is ook een groener landelijk gebied. Wij streven naar het beschermen en het (terugbrengen) realiseren van landschappelijke elementen. Voor de beleidsmatige inkadering en uitvoering verwijzen we op dat punt naar het Programma Landschap. De ontwikkeling van de natuur is ook afhankelijk van de aanwezigheid van voldoende en kwalitatief goed water. Het provinciale Waterprogramma biedt kansrijke aanknopingspunten voor het herstel van waterhuishoudkundige condities, zowel in kwaliteit als kwantiteit en gecombineerde realisatie van natuur- en waterdoelen.

Groenblauwe mantel

De groenblauwe mantel (zie POVI¹⁵) is een instrument om het VHR-doelbereik, klimaatbuffering (water), behoud en versterken landschap, en leefgebied van soorten in het landelijk gebied te behartigen. De huidige begrenzing in de omgevingsverordening van de groenblauwe mantel is daartoe nog niet geheel geschikt. Ook zijn ecologische verbindingzones niet verbeeld en beschermd. Er zal daarom, zoals ook aangegeven in de POVI, een doorontwikkeling plaatsvinden van de groenblauwe mantel. De doorontwikkeling zal gericht zijn op natuurdoelen en de waterdoelen. De op te stellen NPLG gebiedsprogramma's zijn een belangrijk instrument om de groenblauwe mantel samen met regionale partners een plek te geven in een gedragen ruimtelijk toekomstbeeld.

Groenblauwe dooradering

In diverse landelijke beleidsdocumenten, (Bossenstrategie, Aanvalsplan landschapselementen) maar ook in de EU-biodiversiteitsstrategie¹⁶ wordt opgeroepen tot het realiseren van 10% groen blauwe dooradering in het landelijk gebied. Dit kan in deels ingevuld worden door / samenvallen met het realiseren van de groenblauwe mantel, ecologische verbindingzones en het beekdalherstel vanuit de Kader Richtlijn Water (KRW). De ruimtelijke begrenzing dient nog te gebeuren,

14 Zoals geformuleerd in het Provinciaal landbouw beleidskader 'koers naar de toekomst'

15 POVI-teksten groenblauwe mantel:

We onderzoeken de mogelijkheid om extra meerwaarde te genereren door overgangszones bij en verbindingzones tussen (kwetsbare) natuurgebieden te realiseren. Voor een belangrijk deel maken deze gebieden deel uit van de groenblauwe mantel.

We gaan de aanpak van kwetsbare gebieden zoals Natura 2000-gebieden, Wet Ammoniak en Veehouderijgebieden, extensiveringsgebieden, de groenblauwe mantel (beek- en rivierdalen) en het Nationaal Landschap Zuid-Limburg integraal herijken. Naast de sterke overlap in deze kwetsbare gebieden zijn er meervoudige doelen te bereiken door een gebiedsgerichte benadering. Hierbij zijn natuur-, water-, landschappelijke- en milieukundige doelen leidend voor onze keuzes. Gebiedsgerichte inzet van bestaande middelen kan een multipliereffect teweeg brengen. Voor de groenblauwe mantel is het beleid ook gericht op het faciliteren en ondersteunen van de verbinding- en bufferfunctie voor aangrenzende gebieden van het Natuurnetwerk Limburg. In de groenblauwe mantel ligt tevens een belangrijk deel van de wateropgave.

16 Citaat Europese Biodiversiteit Strategie: "Om in het wild levende dieren, planten, bestuivers en natuurlijke plaagbestrijders ruimte te bieden, moet ten minste 10 % van het landbouwareaal dringend worden omgevormd tot landschappen met een hoge diversiteit." En: "Minstens 10 % van het landbouwareaal bestaat uit landschapselementen met grote diversiteit."

6.3 Programmalijn: Limburgers voor groen

Het betrekken van burgers, het activeren van burgers en het ondersteunen van burgers is belangrijk voor het draagvlak voor natuurbeleid en het draagt bij aan de realisatie van natuurdoelen. De programmalijn "Limburgers voor groen" richt zich op vergroening voor en door burgers in hun directe leefomgeving. We willen meer samenhang krijgen in de stap naar een groen Limburg en de kennis binnen gemeenten bundelen en delen.

In deze programmalijn zijn wij als overheid ondersteunend aan de betrokkenheid en energie van burgers. In het onderstaande geven we de eerste denkrichtingen weer op basis waarvan we het proces zullen ingaan. Een nadere invulling van deze programmalijn zal dienen te geschieden in nauwe samenwerking met gemeenten en regio's, om een optimale toegevoegde waarde vanuit de provinciale rol te borgen.

Programmalijn: Limburgers voor groen

Natuur verbonden met de samenleving

Hoofddoel 'beleving'

Stimuleren en faciliteren van de beleving, acceptatie, verwondering en waardering van natuur lokaal (dicht bij huis)

Subdoelen

Meer groen in de directe leefomgeving

Versterken van de beweging van vergroening

(meer groene vrijwilligers, meer bedrijven betrokken bij natuur, groene burger-initiatieven)

Natuurbewuste Limburgers

Belangrijkste rollen Provincie

Bevorderen

Samenwerken

Ondersteunen

Belangrijkste partners

Gemeenten

Inwoners

Natuur- en milieuorganisaties

6.3.1 Stimuleren vergroening van de wijken

Wijken met veel groen hebben een aantal belangrijke voordelen ten opzichte van wijken met weinig groen. De voordelen variëren van hogere economische waardering van woningen tot minder hittestress en wateroverlast. Die hogere economische waardering wordt mede bepaald doordat de vraag naar deze woningen groter is. Meer mensen voelen zich aangetrokken tot deze omgevingen en vinden het prettig om er te verblijven. In overleg met gemeenten brengen we in beeld hoe de wijken ervoor staan en wat we eraan kunnen doen om de wijken te vergroenen. Uitgangspunt is dat elke Limburger in een aangename groene leefomgeving zou moeten kunnen wonen, waar het aantrekkelijk is om in te verblijven en buurtgenoten te ontmoeten. Wellicht is er in wijken ook een basis om een volgende stap te zetten, bijvoorbeeld in de vorm van collectief groenbeheer door bewoners of adoptie van openbaar groen. Het verbinden van andere doelstellingen, zoals het voorkomen van hittestress en wateroverlast, maken bij voorkeur onderdeel uit van initiatieven.

De ambitie is om binnen deze programmatische zichtbare resultaten te boeken in de vergroening van wijken, zowel bij nieuwe ontwikkelingen als bij bestaande functies en gebouwen. We kijken hierbij ook naar voorbeelden van andere provincies, bijvoorbeeld de ‘challenge voor groene icoonprojecten’ van de Provincie Gelderland. Het bijhouden van de voortgang en het (stimuleren van het) leren van elkaars ervaringen zijn belangrijke aangrijpingspunten voor een provinciale rol. Landelijke initiatieven zoals ‘De Groene stad challenge’ bieden faciliteiten aan om gemeenten met elkaar te vergelijken.

Naast de vergroening van de binnenstedelijke omgeving zetten we ook in op vergroening van de directe omgeving van steden en dorpen. Waar mogelijk zullen we bij de uitwerking ook de verbinding leggen met bestaande initiatieven en instrumenten, zoals bijvoorbeeld de regeling voor Groene Schoolpleinen en de regeling Duurzaam thuis.

- Wij streven naar meer groene openbare ruimte voor ontmoeting en beleving.
- We gaan gemeenten en (collectieven van) burgers ondersteunen bij vergroening van de openbare ruimte.

6.3.2 Ondersteuning groene vrijwilligers

Veel Limburgers zijn begaan met hun leefomgeving en bereid om hun handen uit de mouwen te steken. Behalve dat ze daarmee een actieve bijdrage leveren aan de vergroening van Limburg, vormen ze ook nog (potentiële) ambassadeurs voor een natuurlijk Limburg. Juist deze betrokken ‘groene vrijwilligers’ willen we extra bijstaan zodat ze nog beter in staat zijn om hun zeer gewaardeerde bijdrage aan de vergroening beter en wellicht makkelijker te doen. Wij willen met gemeenten bezien hoe we vanuit onze provinciale rol regionaal en per gemeente kunnen bijdragen aan de uitvoeringskracht van ‘groene burgerinitiatieven’.

Wij maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van bestaande netwerken, hulpstructuren en instanties.

We zetten bestaande ondersteuningsstructuren voort (bijvoorbeeld exploitatiesubsidies voor natuur en milieuorganisaties, soortenbescherming door vrijwilligers, biotoopbeheer door jagers) en verkennen in hoeverre zij aanvullende mogelijkheden kunnen bieden op welke wijze hoe of we ze aanvullend kunnen ondersteunen.

We willen stimuleren dat kennisuitwisseling plaatsvindt, zodat meer mensen kunnen genieten van de natuur en zich kunnen verwonderen over wat natuur is, hoe de natuur werkt en wat de natuur voor ons betekent. Daarbij wordt gedacht aan projecten bij scholen, maar verwondering en kennisontwikkeling is natuurlijk ook belangrijk voor andere leeftijdsgroepen.

- Wij ondersteunen 'groene vrijwilligers' en creëren goede randvoorwaarden voor hun groene initiatieven.
- Wij zetten onze bijdrage aan bestaande ondersteuningsstructuren door.
- Wij ondersteunen natuurprojecten die bijdragen aan beleving, kennisuitwisseling en verwondering.

6.3.3 Nieuwe financieringsbronnen burgers en private partners

De betrokkenheid van mensen bij de natuur kent vele vormen. Vanuit deze betrokkenheid willen mensen als privépersoon of vanuit een bedrijf, soms ook financieel een bijdrage leveren aan de natuur in Limburg. Bedrijven kunnen bijvoorbeeld hun duurzaamheid vergroten door CO₂-compensatie aan natuur te besteden. Burgers kunnen kiezen voor gedeeld eigendom van gebieden en deze natuurvriendelijk beheren. Hetzelfde geldt natuurlijk voor samenwerkende agrariërs, zoals bij het natuur gedreven concept van de coöperatieve Herenboeren. De transitie van het landelijk gebied biedt mogelijk nieuwe kansen voor partijen die willen investeren in een natuurlijker Limburg. De Provincie wil onderzoeken of en hoe zij vanuit haar rol passende initiatieven kan uitnodigen en faciliteren en wellicht helpen hindernissen te overwinnen. Het daadwerkelijk realiseren van extra natuur staat daarbij voorop.

- Wij faciliteren nieuwe initiatieven die op basis van eigen financiering een daadwerkelijke bijdrage leveren aan het realiseren van extra natuur in Limburg.

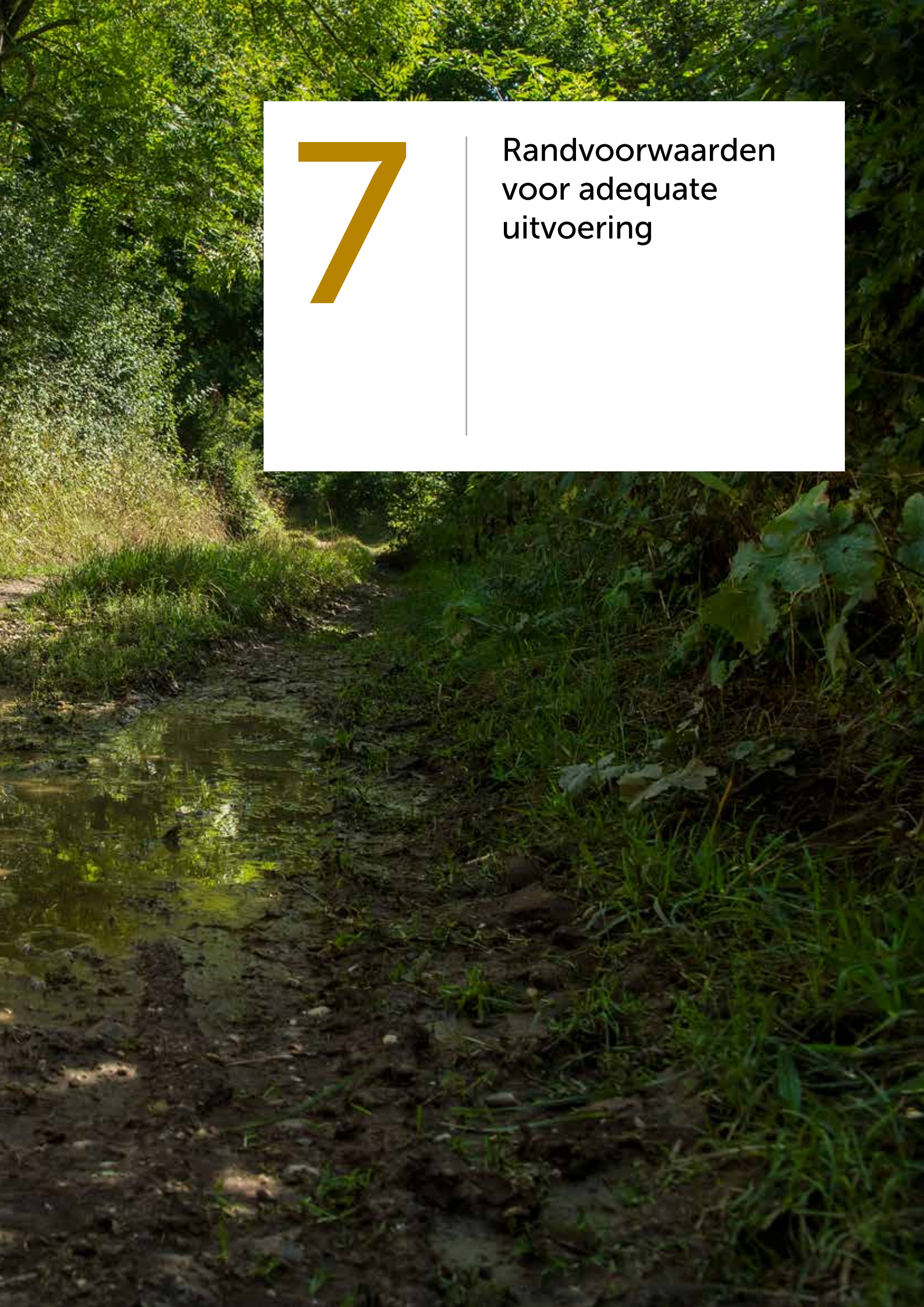

7

Randvoorwaarden
voor adequate
uitvoering

7.1 Financiering

De financiering van de wettelijke taak is vastgelegd in de bestuursovereenkomsten tussen Rijk en provincies, te weten het Natuurpact en het Programma Natuur. De structurele wettelijke taken van de Provincie worden op grond daarvan vanaf 2023 structureel in de begroting opgenomen. Voorts zijn er middelen verkregen uit het landelijke programma Natuur voor de periode 2021-2023, en kan uit hetzelfde programma aanspraak gemaakt worden op middelen voor de periode 2024-2030.

Het nu voorliggend Natuurprogramma 2023-2030 is kaderstellend van aard en vormt daarmee ook het kader voor de genoemde structurele taken en middelen uit het Natuurpact (die voor het overgrote deel vallen in programmalijn Robuuste Natuur). De verbreding in het kader (met de programmalijnen Natuurinclusief Limburg en Limburgers voor Groen) wordt op dit moment niet door aanvullende financiële middelen ondersteund, behoudens de exploitatiesubsidies voor natuur en milieuorganisaties. Aanvullende middelen zullen voor een belangrijk deel via (inter)nationale fondsen moeten worden binnengehaald (bv via het Transitiefonds landelijk gebied en het Klimaatfonds (stedelijk gebied)). Daarnaast is het aan een toekomstig college om haar ambitie (en bijbehorende financiële middelen) voor dit beleidsveld te bepalen. Het opstellen van een uitvoeringsprogramma is aan het college van 2023-2027, de financiering is aan PS van 2023-2027. Het beleidskader laat ook ruimte aan toekomstig PS en colleges van GS om accenten te zetten bij de uitvoering aan het natuurbeleid. Aandachtspunt is de uitgave van middelen voor de ontwikkelopgave voor het realiseren van kwalitatieve natuurdoelen. Circa €30 mln. is besteed aan het realiseren van kwalitatieve natuurdoelen in plaats van voor de realisatie van het Natuurnetwerk (GS DOC-00228811). Vooralsnog is de komende jaren geen sprake van een tekort. Op het moment dat een tekort wordt verwacht worden GS en PS geïnformeerd. Eind van dit jaar zal een realisatiestrategie voor de resterende ontwikkelopgave worden geformuleerd.

7.2 Monitoring

Als Provincie willen we weten of ons beleid het gewenste effect heeft op de realisatie van de natuuropgaven. We willen grip houden op het doelbereik en weten of het nodig is om gedurende de looptijd van het beleidskader bij te sturen. Daarom monitoren we de effecten van het beleid. We blijven als provincie doorlopend in gesprek over het behalen van de gestelde doelen en brengen verslag uit over de voortgang. In het kort kunnen we door monitoring:

- ons natuurbeleid evalueren en kijken of de ingezette middelen en instrumenten efficiënt zijn besteed en ingezet;
- de informatie geven die hoort bij onze wettelijke taken, zoals over de voortgang van het Limburgs Natuurnetwerk en de effectiviteit van herstelmaatregelen in Natura 2000-gebieden;
- veranderingen en trends opsporen die relevant zijn voor ons (natuur)beleid;
- nieuw of aanvullend natuurbeleid onderbouwen door gebieden te detecteren waar de grootste effecten van maatregelen mogen worden verwacht;
- resultaten laten zien aan onze partners en aan de Limburgers.

De door ons verzamelde data wordt door het **Centraal Bureau voor de Statistiek**, het **Compendium voor de Leefomgeving** en onder anderen gebruikt voor nationale analyses zoals de **voortgangsrapportage natuur** (VRN). Ook beschikken we over een eigen website (**natuurgegevensprovincielimburg.nl**) waar we de opgehaalde data over broedvogels en flora op een zo laagdrempelig mogelijke wijze aan onze inwoners presenteren.

De eerder beschreven bijzondere positie van onze provincie maakt dat universiteiten en hogescholen in het groene domein, graag naar Limburg komen. We haken aan bij (regionale) kennisnetwerken om de kennis over de (ontwikkeling van de) Limburgse natuur en systeeminzicht te vergroten en de kennis te benutten voor beleidsontwikkeling en – uitvoering.

In 2022 wordt vanuit de interbestuurlijke samenwerking tussen het Rijk, provincies, RWS, IPO, TBO's, soortenorganisaties en in afstemming met PBL en IPSN aan de hand van een business-case bezien hoe tot een robuuster landelijk natuurmonitoring, informatievoorzieningen en rapportagestelsel voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) kan worden gekomen en onder welke voorwaarden. Door de aanvulling van het bestaande stelsel kan voortgang van de VHR-doelen landelijk optelbaar en overzichtelijk plaatsvinden. De intentie is om met landelijke uniforme meetmethodieken te voorzien in een heldere terugkoppeling over de voortgang van natuurherstelmaatregelen en het effect op de natuur.

7.3 Organisatie van de uitvoering

Het robuuster en veerkrachtiger maken van de natuur doen we samen met terreinbeherende organisaties, gemeenten, rijksoverheid, provincies, waterschap, agrariërs, bedrijven en particuliere (groot)grondbezitters. Ook willen we hier burgers actief bij betrekken. Ieder vanuit zijn eigen rol en bevoegdheden met als gemeenschappelijk doel om de natuur robuuster en veerkrachtiger te maken, overal en voor iedereen (natuurinclusief).

Voor de bestaande onderdelen van het natuurbeleid zijn passende overlegstructuren die zullen worden gecontinueerd. De lijnen Natuurinclusief Limburg en Limburgers voor groen vragen om ontwikkeling van nieuwe samenwerkingsverbanden, zowel binnen de provinciale organisatie (in de verbinding met andere beleidsterreinen) als daar buiten. Vooral versterking van de relatie met gemeenten ligt voor de hand, niet in het minst vanwege hun centrale rol in het nieuwe ruimtelijk beleid.

We zullen bij de uitvoering van het natuurprogramma bezien in hoeverre dit effect heeft op onze reguliere VTH-taken. Indien van toepassing zullen we te zijner tijd hiervoor de benodigde aanvragen tot wijzigingen doen.

Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden de accenten die hieruit voortvloeien vertaald in een Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied dat inzicht geeft in de beschikbare en de nog te verwerven financiële middelen en capaciteit die nodig is.

Het voorliggend programma vraagt om een passende wijze van communiceren. Wij zullen een communicatieplan opstellen ter ondersteuning van de uitvoering van de drie programmalijnen.

Onze provincie bekleedt in het natuurdossier door onze grensligging en de aanwezigheid van unieke soorten in Nederland een bijzondere positie. Dat vraagt onder meer om een goede lobby om de specifieke Limburgse belangen voldoende naar voren te brengen bij de (inter)nationale beleidsontwikkeling, inclusief de verdeling van beschikbare middelen.

Bijlagen

1. Ontwikkelingen in aanliggende beleidsterreinen

Klimaatverandering

De klimaatverandering zet door en we houden rekening met extremer weer; hogere temperaturen met meer verdamping, langere perioden van droogte en meer hevige buien. In heel Limburg is de aanpassing van onze leefomgeving een belangrijke opgave, zodat we met dit veranderende weer kunnen omgaan. Alle overheden, waaronder de provincies hebben in het Deltaprogramma afgesproken om er naar te streven de inrichting van Nederland in 2050 klimaatadaptief te laten zijn en daartoe in beleid en handelen vanaf 2020 klimaatadaptief te zijn. Om de gevolgen inzichtelijk en bespreekbaar te maken hebben alle overheden stresstesten laten uitvoeren. De betekenis van met name hitte en droogte heeft zich met name de voorbije jaren geuit in natuurbranden, droogteschade en hevige regenbuien met overstromingen tot gevolg. De urgentie is daarmee onderstreept. We werken aan technische maatregelen (gevolg), maar het is tijd voor structuur verandering (oorzaak).

CO₂-opslag in bos

De klimaatopgave heeft bijgedragen aan hernieuwde belangstelling voor bossen: ze dragen bij aan de klimaatdoelstellingen door het duurzaam vastleggen van CO₂, de regulerende werking op temperatuur, waterretentie en de productie van duurzame grondstoffen, zoals hout. Daarnaast dragen ze bij aan biodiversiteit en zijn het geliefde recreatiegebieden. Europees beleid en landelijk beleid streven naar de uitbreiding van het bosareaal en het verbeteren van de kwaliteit en vitaliteit van onze bossen. De Provincie Limburg neemt dit streven over, is voornemens om aan de slag te gaan met het verbeteren van bestaande bossen en het uitbreiden van het bosareaal. Het 1 Miljoenbomenplan is daar een onderdeel van.

Stikstofaanpak

Er zijn 21 Natura 2000-gebieden in Limburg die gevoelig zijn voor stikstof. Dat betekent dat ze teveel voedingsstoffen (stikstof) uit omliggende gebieden ontvangen. Deze voedingsstoffen stimuleren snel groeiende planten, die de te beschermen planten weg concurreren. Vanuit de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering wordt in Limburg via het Limburgs Aanvalsplan stikstof¹⁸ gewerkt aan de reductie van de stikstofneerslag nabij de Natura 2000-gebieden en vanuit het Uitvoeringsprogramma Natuurrealisatie gewerkt aan (herstel) maatregelen in en rond de Natura 2000-gebieden.

Waterkwantiteit en waterkwaliteit

Voldoende water van een goede kwaliteit is een andere belangrijke randvoorwaarde voor de Limburgse natuurgebieden, in het bijzonder de 16 grondwaterafhankelijke Natura 2000-gebieden en grote hoeveelheid soorten (dieren en planten). Herstel van de waterhuishoudkundige condities, zowel kwantiteit als kwaliteit, draagt bij aan het robuuster maken van deze gebieden.

Voor de ontwikkeling van natuur zijn de ontwikkelingen van de kwaliteit van grondwater en oppervlaktewater ook van belang. Wettelijke kaders voor de kwaliteit van het water zijn de Kader Richtlijn Water en de Nitraatrichtlijn.

18 https://www.limburg.nl/publish/pages/4626/limburgs_aanvalsplan_stikstof_-_op_weg_naar_een_nieuwe_balans.pdf

Verontreinigingen met nitraat en fosfaat, maar ook bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en andere stoffen, zoals PFAS kunnen de ontwikkeling van de gewenste habitattypen vertragen of tegengaan. In het provinciale Waterprogramma¹⁹ wordt ingegaan op deze thema's.

Energietransitie

Om de transitie van fossiele brandstoffen naar gebruik van hernieuwbare energie mogelijk te maken zullen we ruimte moeten reserveren voor zonnepanelen en windturbines. Het is belangrijk dat deze ingrepen worden gedaan met behoud en versterking van de biodiversiteit. Nieuwe energieopwekking, netwerken en voorzieningen moeten klimaatbestendig en waterrobuust worden ontwikkeld. In de Omgevingsverordening²⁰ zijn de Natura2000-gebieden aangewezen als uitsluitingsgebieden voor wind- en zonne-energie. Maar ook als ze in het landelijk of stedelijk gebied plaatsvinden, dient het effect op de biodiversiteit meegewogen te worden. De **Regionale Energie Strategieën** geven aan hoe met deze materie wordt omgegaan.

Landschap en landelijk gebied

Limburg beschikt over een aantrekkelijke en unieke landschappen. De groene- en cultuurrijke omgeving is van belang voor een aantrekkelijk en voor het bevorderen van het welzijn en de gezondheid van onze inwoners. Het is ook het grootste gebied waar veel planten en dieren het van moeten hebben.

Maar het is juist ook dat landschap, het landelijk gebied, waar de grote (transitie) opgaven plaatsvinden – met alle mogelijke kansen en bedreigingen van dien. Zo wordt het landelijk gebied in diverse beleidsnota's van de Provincie Limburg en anderen partijen benoemd. Daarin worden doelen gesteld voor het behoud en verbetering van het landschap, maar ook voor een optimale benutting van het landschap door landbouw, toerisme en recreatie, waterbeheer en energie. Als deze belangen naast elkaar moeten plaatsvinden, dan hebben we een gebrek aan ruimte. Het verbinden van al deze belangen binnen de beschikbare ruimte, waarbij biodiversiteit ook een plek krijgt, is een uitdaging die we alleen door samen te werken kunnen aangaan. In het Programma Landschap wordt aandacht besteed aan de kwaliteiten en het behoud en beheer van de Limburgse landschappen.

Landbouwtransitie en landelijk gebied

Het kabinet heeft in 2018 een visie uitgebracht over landbouw, waarbij men inzet op de landbouwtransitie naar kringlooplandbouw. Kringlooplandbouw vraagt om het verlagen van het grondstoffengebruik en om een zorgvuldig beheer van bodem en water. Via diverse instrumenten, onder meer in het kader van de stikstofproblematiek, wil het Rijk ondersteunen dat de beweging naar kringlooplandbouw wordt ingezet. Innovaties in grondbewerking, nieuwe teelten en vormen van extensieve landbouw bieden nieuwe kansen om landbouw ook meer met de natuur/biodiversiteit te verbinden.

Met het beleidskader 'Koers naar de Toekomst' voor de Limburgse landbouw en agrifoodsector (2020-2023) geven we richting aan het Limburgs landbouwbeleid.

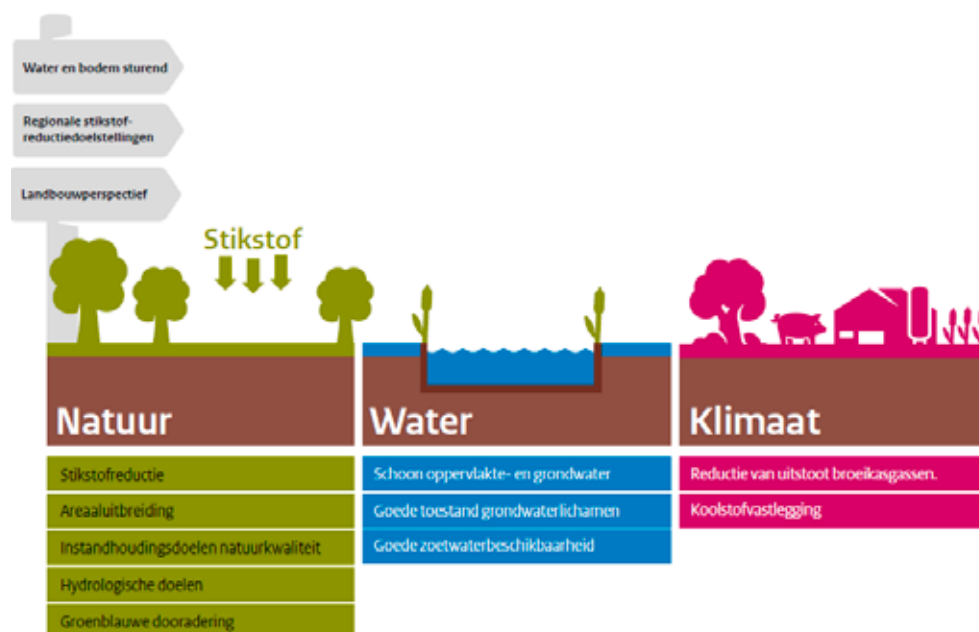
19 https://www.limburg.nl/publish/pages/979/2201_071_provinciaal_waterprogramma_2022-2027.pdf

20 https://www.limburg.nl/publish/pages/204/omgevingsverordening_limburg_2021.pdf

De ambitie is om Limburg door te ontwikkelen tot een van de toonaangevendste agrarische regio's in de wereld op gebied van kennis als onderdeel van een grensoverschrijdend agrifoodcomplex. Eén van de lijnen in dit programma is circulair produceren (kringlooplandbouw). Door in te zetten op milieuvriendelijke landbouw (abiotische waarden op orde brengen) wordt de eerste stap gezet richting natuur inclusieve landbouw.

Nationaal Programma Landelijk Gebied²²

Op 10 juni 2022 zijn door het Rijk, de startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en Perspectieven voor de agrarische ondernemers gepubliceerd. Deze bevatten onder meer de stikstofreductiedoelen die we als Limburg moeten bereiken. De stikstofemissie moet bij ons met 52% naar beneden. Daarmee hebben we het hoogste percentage van het land te pakken. Dat heeft onder meer te maken met het feit dat wij veel Natura2000-gebieden hebben. Het NPLG gaat echter verder dan alleen stikstof, het zal ook de doelen voor water en klimaat vastleggen (2de helft 2022).

Figuur 22 Doelen Nationaal Programma Landelijk Gebied

Verstedelijking en verstening

Limburg is een sterk verstedelijkte provincie. Circa 20 procent is bebouwd. De bebouwing en de verharding nemen nog steeds toe: grootschalig met grote terreinen voor distributiebedrijven en op kleinere schaal met bijvoorbeeld de verharding van tuinen en openbare ruimte. Ondanks tegenovergestelde voorspellingen neemt de bevolking in Limburg nog niet af. Ook de ruimtebehoefte van de inwoners neemt nog steeds toe. Een afname van het percentage bebouwd en verhard oppervlakte is dan ook niet te verwachten. Meer verhard oppervlak staat tot op heden gelijk aan minder biodiversiteit. En minder biodiversiteit staat gelijk aan een ongezonde leefomgeving. Verstedelijking en vergroening kan ook heel goed samen gaan. Openbare ruimte, tuinen, gevels en daken zijn allemaal oppervlakten die aanvullend aan hun primaire functie ook groen kunnen zijn.

²² <https://open.overheid.nl/repository/ronl-957152a40e305ec279cee2f0104e86013339b9c1/1/pdf/startnotitie-nplg-10-juni-2022.pdf>

2. Participatie/terugblik op werksessie

Het voorliggende natuurprogramma betreft een actualisatie van de Natuurvisie Limburg 2016. Bij de actualisatie hebben we gebruik gemaakt van de laatste inzichten in het kader van natuurbeleid en maatschappelijke ontwikkelingen. Belangrijk hierbij zijn het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de evaluatie van het natuurbeleid voor de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur.

Aanvullend aan de beschikbare schriftelijke informatie hebben wij inhoudelijke werksessies gehouden met stakeholders. Deze hebben in april 2022 plaatsgevonden. De stakeholders zijn natuur en milieuorganisaties, natuurverenigingen, terrein behorende organisaties, gemeenten, waterschap, LLTB, Natuurrijk Limburg, faunabeheereenheid, wildbeheereenheid en dierenambulance. Vanwege het hoge abstractieniveau van het natuurprogramma is ervoor gekozen geen burgers te consulteren. Bij de uitwerking van de programmalijnen Natuurinclusief Limburg en Limburgers voor Groen is burgerparticipatie passend.

We hebben met elkaar het gesprek gevoerd op basis van vijf thema's:

- Functies rond natuurgebieden
- Landschap en Natuur
- Natuur in stedelijk gebied
- Natuur inclusief
- Bossen en bomen

Hieronder treft u een impressie aan van de twee werksessies.

Algemeen

- Vertaal de 'streven en willen' uit de POVI in zo concreet mogelijke ambities en doelen
- Wees duidelijk over de kaders waarbinnen we ons moeten bewegen en zet de stip op de horizon
- Maak zo concreet mogelijk wat de provinciale rollen zijn en welke provinciale instrumenten er worden ingezet
- Neem het voortouw en de regie om krachten te bundelen. Maak gebruik van de kennis, kunde en organisatiekracht van de stakeholders. We doen het samen, ieder vanuit zijn eigen kracht en rol
- Natuur is een kwaliteit. Het heeft een eigenstandige waarde. Stel biodiversiteit centraal.
- Natuur is grenzeloos, binnen Limburg, maar ook buiten Limburg en Nederland
- Wees van toegevoegde waarde, deel kennis, faciliteer, ondersteun en ontzorg partners

Thematisch

Functies rond natuurgebieden: natuurwaarden zijn kader stellend, andere functies zijn volgend. Provincie legt deze kaders vast, zie toe op de naleving en ondersteun de natuur ontwikkeling.

Landschap en natuur: landbouw, landschap, water en natuur moeten in balans komen-> transitie landelijk gebied. Maak duidelijk welke landschappelijke waarden we hebben en welke kwaliteiten we behouden/nastreven en willen ontwikkelen. Gebruik stad-land zones als recreatie, groen (natuur) buffer. Hier staat het menselijke (mede)gebruik centraal.

Natuur in stedelijk gebied: kwaliteitsslag maken, groene norm invoeren voor Limburg. Gemeenten ondersteunen en faciliteren bij natuur/groenbeleid, uitvoering en kennisdeling en educatie.

Natuur inclusief: natuur inclusief is het nieuwe normaal. Natuur als leidend principe hanteren net als bodem en water. Provincie neemt de regie en heeft een voorbeeldfunctie (eigen gronden/vastgoed, pachtbeleid, sectoraal beleid). Breng partners samen, mobiliseer en stimuleer. Laat groen met rood meegroeien.

Bossen en Bomen: neem de regie bij bosaanleg. Maak duidelijk waar bos wel en niet gewenst is. Verminder de regeldruk, bestem en bescherm het als bos. Ondersteun lokale initiatieven, stimuleer alle vormen van bos (van bomen tot bos) ook op ongebruikelijke plekken.

In mei 2022 hebben wij een werksessie gehouden met de Statencommissie Ruimte, Landbouw en Natuur. We hebben dezelfde thema's besproken als met de stakeholders. Hieronder treft u een impressie van deze werksessie aan.

Wat vindt u belangrijk bij het vinden van slimme combinaties van functies nabij natuurgebieden? En waarom?

Welke kaders wilt u meegeven ten behoeve van het behalen van de natuurdoelen? En waarom?

- De omgevingswaarden binnen en buiten N2000 moeten op orde om de N2000doelen te halen (bodem, water en lucht).
- Functies zijn toegestaan die bijdragen aan het halen van die waarden.
- Maak duidelijk welke functies samen gaan, voorkom tegenstrijdige keuzes.
- Lijn beleid, subsidies, verordening, toezicht en handhaving met elkaar uit.
- Stimuleer dat de juiste dingen gebeuren op de juiste plek.
- Bevraag het Rijk (en EU) of schrale natuur nog steeds realistisch is.

Wat is de uitdaging en uw aanbeveling ten aanzien van landschap en natuur? En waarom?

Welke kaders wilt u meegeven ten aanzien van landschap en natuur? En waarom?

- landschap en natuur zijn van belang voor een goed woon- en vestigingsklimaat.
- weeg landschap en natuur even zwaar of zwaarder dan economische ontwikkelingen.
- maak duidelijk waar landschap en natuur zwaarder wegen dan andere ontwikkelingen bijvoorbeeld irt windmolens en zonneparken.
- zet daarvoor de juiste instrumenten in.
- maak onderscheid tussen landschap (buitengebied), natuur (planten en dieren) en groen (gebruik en beleving, stedelijk).
- landschap en groen hoeft niet alleen functioneel te zijn, het mag ook mooi zijn: 'mooi groen'.
- benoem de basiskwaliteit van de natuur.
- benoem de basiskwaliteit van het landschap op regionaal niveau.
- laat ingrepen (infra en economie) in het landschap bijdragen aan het (versterken van het) landschap.
- het landelijke gebied ondergaat een economische en maatschappelijke transitie. Dit is een kans voor het landschap en alle betrokkenen.
- lijk acties van overheden met elkaar uit zodat samen aan een en dezelfde opgave werken.

provincie limburg

Wat vindt u belangrijk ten aanzien van natuur in stedelijk gebied? En waarom?

Welke kaders wilt u meegeven ten aanzien van natuur in stedelijk gebied? En waarom?

- Groen hoeft niet altijd natuur te zijn. Iedereen is gebaat bij groen in de directe leefomgeving.
- Maak duidelijk welke soorten in de stad voorkomen en van de stad afhankelijk zijn.
- Bescherm populaties en slechts als deze niet op orde is, individuen.
- Klimaat, water, natuur en stedelijke ontwikkelingen, maken dat stedelijk groen ook van provinciaal belang is.
- Het stedelijk gebied moet meer groen en blauw bieden tbv recreatie, ter ontlasting van het landelijk gebied en de natuurgebieden.
- Maak tijdelijk groen/natuur mogelijk. Bestem en behandel het als zodanig (tijdelijk).
- Borg dat nieuwe stedelijke ontwikkelingen (bedrijventerreinen, woningbouw, infra, etc) gepaard gaan met vergroening.
- Stimuleer gemeenten, stimuleer burgers voor meer groen, voor 'mooi groen'.

Wat vindt u belangrijk ten aanzien van natuur inclusief handelen? En waarom?

Welke kaders wilt u meegeven ten aanzien van natuur inclusief handelen? En waarom?

- Natuur is prioriteit, maak de nut en noodzaak van natuur inclusief duidelijk.
- Definieer wat natuur inclusief is. Definieer de fases/stappen om te komen tot een natuur inclusieve samenleving. Geef bijvoorbeeld bij alle handelingen weer hoe natuur erbij gebaat is (afwegingskader?).
- Stimuleer burgerinitiatieven voor meer groen in stedelijk gebied (bijv. operatie steenbreek).
- Zet bestaande instrumenten zoals agrarisch natuur- en landschapsbeheer efficiënt in.
- Groen hoeft niet per se natuur inclusief of biodivers te zijn. Het mag ook mooi groen zijn. Stimuleer alle initiatieven voor meer vergroening en voorkom dat deze initiatieven 'gejuridiseerd' worden. Juridisering zorgt voor antireclame.
- Wees beeldend en stimulerend. Laat goede voorbeelden zien en "practice what you preach".

Wat vindt u belangrijk ten aanzien van Bossen en Bomen? En waarom?

Welke kaders wilt u meegeven ten aanzien van Bossen en Bomen? En waarom?

- Meer bossen en bomen, maar tegelijkertijd minder regels, meer flexibiliteit voor aanplant en kap.
- Niet elk bos is hetzelfde en of heeft het zelfde doel of functie/gebruik. Maak duidelijk welk bos welk doel of functie/gebruik heeft. Pas daar de regels op aan. (bijv. productiebos, natuurbos, voedselbos)
- Beheer en onderhoud van bossen moeten worden toegepast om bosbranden te voorkomen.
- Soms is een bos nadelig voor de aanwezige/gewenste natuur. Maak duidelijk wanneer bos of bomen ten dienste van natuur zijn en wanneer niet.
- Er is behoefte aan verduidelijking en aan een (uitvoerings)strategie voor bossen.
- Bomen in stedelijk gebied en langs infra zijn gewenst en zijn vaak beeldbepalend. Vergroot deze kwaliteit en behoud bij ingrepen de kwaliteit.
- Oude bomen en bossen roepen emotie op. Moeten zoveel mogelijk behouden blijven. Indien ze moeten worden vervangen, dan door vergelijkbare leeftijd/kwaliteit.

Colofon

Provincie Limburg

Postbus 5700 6202 MA Maastricht

+31 (0)43 389 99 99 | postbus@prvlimburg.nl | www.limburg.nl

Fotografie

Bart Vastenhouw: cover

Erwin Christis: inleiding

Peter Meininger: pagina 30-31

René Janssen: pagina 39, 68

Herman van Steenwijk: pagina 42-43, 49, 82

Jan Boeren: pagina 29, 56-57, 60, 84, 92-93

Boena van Noorden: pagina 65

Leon Janssen: pagina 70

Copijn_Rosmolen: pagina 90

Provinciale beeldbank: pagina 20-21, 87, 97

Rob Felix Bureau Natuurbalans - Limes divergens: bijlagen

